

UDK 271.3(497.5)“14/15“
(82-94(497.5)“14/15“
821.163.42“14/15“
929 Klimatović, Šimun
Primljeno: 12. 12. 2013.
Prihvaćeno: 25. 3. 2014.
Izvorni znanstveni rad

Sklapanje povijesne slike svijeta u Kronici Šimuna Klimantovića

Branimir Brgles
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: bbrgles@ihj.hr

Amir Kapetanović
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
10000 Zagreb
E-adresa: akapetan@gmail.com

Šimun Klimantović, franjevac trećoredac, u hrvatskoj je književnoj povijesti ostao upamćen ponajprije kao pisac triju glagoljičkih zbornika. Svoj životni i stvaralački vijek proveo je na samome rasjedu srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesne epohe odnosno u vremenu diskontinuiteta kojisu u drugoj polovici XV. i početkom XVI. stoljeća zahvaćali cijelu Europu. Njegova kronika pripada proznome historio-grafskom izričaju, bliskome redovnicima diljem kontinenta. Bilješke i događaji koje je Klimantović odabrao daju nam uvid u njegov unutarnji svijet, ali nas i usmjeravaju prema općemu imaginariju srednjega i ranoga novog vijeka. U njima se također kriju tragovi koji upućuju na povezanost s kolektivnim pamćenjem i „umijećem pamćenja“. Koji su razlozi odabira određenih povijesnih događaja odnosno ispuštanja drugih? Koje se značenje krije iza poetičnih slika pojedinih zapisa? To su pitanja na koja ćemo pokušati odgovoriti u ovome radu.

Klimantovićeva kronika ne govori nam mnogo novoga o važnim povijesnim događajima kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka niti se ubraja u stilske vrhunce hrvatske književnosti XV. i XVI. stoljeća. Ipak, ta nas kronika pripušta u intelektualni, imagološki i simbolični svijet jednoga obrazovanog, po mnogočemu iznadprosječnoga redovnika koji je živio u politički nestabilnome vremenu na prijelomu dviju povijesnih epoha.

U radu ćemo objaviti i cjelovitu transkripciju Klimantovićeve kronike, koja dosad nije pročitana na zadovoljavajući način.

Ključne riječi: kronika, franjevci trećoredci, srednji vijek, rani novi vijek, Šimun Klimantović

1. Klimantović i rasjed među epohama

Šimun Klimantović rođen je 1460. godine u Lukoranu na otoku Ugljanu. Nakon pristupanja franjevcima trećoredcima započeo je službu u samostanima na istočnoj obali Jadrana. Godine 1492. nalazimo ga na otočiću Galevcu kod Preka gdje se od 1446. godine nalazio samostan svetoga Petra Pustinjaka. Dva desetljeća poslije zatječemo ga kao starješinu samostana svetoga Mihovila u Zaglavi. Nedugo potom, postavši vikarom, nalazi se u zadarskome samostanu svetoga Ivana, a 1540. godine u samostanu svete Marije u Glavotoku. Pretpostavlja se, a tome u prilog govori i jedan zapis u samoj kronici, da je boravio i u komrčarskome samostanu kod grada Raba.¹

Upravo u vremenu kada je djelovao Šimun Klimantović, u drugoj polovici XV. i početkom XVI. stoljeća, naslućujemo granicu dviju velikih epoha. Srednji i rani novi vijek razdvojeni su historiografskim konstruktom koji, u kontekstu historiografske periodizacije, nazivamo granicom između dvaju povijesnih razdoblja. U historiografiji ćemo pronaći mnoge rasprave i analize kojima su povjesničari nastojali otkriti domašaje, vremenske granice i uopće definirati valjanost pojmova povijesnih razdoblja. Često se u svrhu određivanja rubova dviju spomenutih epoha rabe datumi specifičnih ili prijelomnih povijesnih događaja. Suvremeni povjesničari, u duhu dominantne poststrukturalističke paradigme, manje su skloni ostrim lomovima i uporabi motiva velikih revolucionarnih promjena pri determiniranju rubova povijesnih razdoblja. Mnogo su više naklonjeni prepoznavanju prekida povijesnih kontinuiteta u „dugome trajanju“ umjesto identifikacije jasnih granica povijesnih epoha.

U razdoblju *diskontinuiteta*, koncem XV. i početkom XVI. stoljeća, na području uz istočnu obalu Jadrana između Kvarnera i Zadra, franjevci glagoljaši pokreću snažna

¹ O Klimantoviću, njegovu životu i radu v.: Rudolf Strohal, „Glagolska kronika fra Šimuna Klimantovića“, *Vjesnik kraljevskog hrvatskoslavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 13 (1911): 212-219; Franjo Fancev, „Iz Induljencija fra Šimuna Klemenovića (1511.)“, *Vjesnik kraljevskog hrvatskoslavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 13 (1911): 189-191; Ines Srdoč-Konestra, Saša Lajšić, „Fra Šimun Klimantović (...) Ni pisac ni pod piscem pisac“, *Fluminensia* 20 (2008): 79-95; Petar Runje, „Franjevci trećoredci kao javni bilježnici u 16. i 17. stoljeću“, *Senjski zbornik* 30 (2003): 201-210.

kulturna i umjetnička strujanja. Općenito, središta kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih književnih i kulturnih strujanja nalaze se u okvirima gradskih komuna. Kulturna djelatnost na području sjevernoga Hrvatskog primorja, nakon procvata u srednjem vijeku, ostala je u interesnim okvirima redovničkih zajednica. Ondje je došlo do opadanja kulturne djelatnosti ne samo zbog posljedica Krbavske bitke nego i zbog stvaranja specifične kulturološke klime na spomenutom području. Prostor na kojemu djeluje Klimantović koncem XV. stoljeća više ne pripada jedinstvenomu političkom prostoru. Nadalje, upravo se ondje preklapaju kulturno-političke struje različitih civilizacijskih i političkih središta.² Vidljivo je to i kod samih franjevaca, koji također najvjerojatnije dolaze iz različitih kulturnih krugova i koji upotrebljavaju hrvatski jezik i glagoljicu, ali i latinski i talijanski jezik te latinicu.³

Koncem XV. i početkom XVI. stoljeća s Istoka počinju nadirati novi osvajači, a bosanski vladari, koji su stotinu godina prije prodrli duboko u središnju Dalmaciju, sve su slabiji. Razdoblje opadanja središnje vlasti i političke nestabilnosti pogodovalo je bosanskim feudalcima te njima bliskim bogumilima. Uvidjevši slabost bosanskih vladara, ugarsko-hrvatski kralj i poglavar Katoličke crkve postali su odlučni u namjeri da nametnu svoju vlast u Bosni.

Sve spomenute povijesne činjenice, koje se tiču političke situacije na širem hrvatskom području, naslućujemo iz kroničkih zapisa Šimuna Klimantovića. Složene političke odnose nije detaljno analizirao ni opisivao, ali događaji koje je odabrao jasno oslikavaju stanje stvari. Prvi dio kronike posvetio je bilježenju važnih događaja vezanih uz crkvenu povijest i teologiju. U drugome dijelu bavi se događajima političke povijesti, a u nekoliko bilježaka prepoznavamo događaje iz kolektivnoga narodnog sjećanja.

2. Klimantović - glagoljaški pisac povijesne proze

Najstariji od triju *Klimantovićevih zbornika*⁴ sadržava povijesnu kroniku od postanka svijeta do 1508. godine, koja je napisana starohrvatskim jezikom čakavskoga tipa.

² Otoci na kojima se (uz ostalo) nalaze i franjevački samostani u kojima djeluje Klimantović u posjedu su Venecije, dok je veći dio kopna i zaleđa i dalje u rukama vladara Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. Posjedi tih političkih čimbenika znatno se smanjuju napredovanjem Osmanlija u XV. stoljeću.

³ Petar Runje, „Ređenja u Zadru početkom 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru* 51 (2008): 109-119; Srdoč-Konestra, Lajšić, 76.

⁴ U hrvatskoj povijesti književnosti ostao je zapamćen po trima glagoljaškim zbornicima: *Klimantovićev zbornik I.* (1501. – 1512.), *Klimantovićev zbornik II.* (1514.), *Klimantovićev zbornik III.* (1509.). Osim tih triju zbornika Klimantović je pisao i *Konstitucije* i *Indulgencije* te rukopis iz 1540. upućen mletačkomu duždu u vezi s oslobođenjem od plaćanja daća samostana Glavotoku.

Riječ je o rijetkome primjeru povijesne proze pisane narodnim jezikom u XV. i XVI. stoljeću. Razloge slabe zastupljenosti povijesne proze među glagoljašima, odnosno nižim klerom koji je pisao na domaćim idiomima, nalazi se u činjenici da nisu zauzimali važna mjesta u političkome životu kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka. Uostalom, takav se rad i nije uklapao u njihovu vjersko-didaktičku funkciju.⁵

3. Razlika između ljetopisa i kronike

Razlikama između ljetopisa i kronika, s posebnim osvrtom na Klimantovićevu kroniku, bavio se A. Kapetanović (2012.) prenoseći i neka opća zapažanja D. Fališevac.⁶ Premda su ljetopisi i kronike povijesna vrela, zahvaljujući svojem narativnom karakteru nastalome u određenome povijesnom trenutku, ne smatraju se samo historiografskim vrstama nego i rubnim književnim žanrovima. Dok je za povijest književnosti razlika između ta dva žanra manje važna, historiografija bilježi jasne razlike držeći ih dvjema različitim vrstama povijesnih izvora. Često je ipak teško razlučiti vrstu (žanr) između ponuđenih definicija s obzirom na to da neke kronike imaju značajke ljetopisa (primjerice Vramčeva i Vitezovićeva) kao što i neki ljetopisi imaju značajke kronika.

Istraživači koji su se bavili Klimantovićevim tekstom različito su određivali njegov žanr. Kukuljević i Štefanić smatrali su da je riječ o ljetopisu, dok je Strohal zaključio da je riječ o kronici. Pri tome ni jedan ni drugi nisu bili sasvim sigurni u svojim zaključcima.

Prema definiciji *kronika* je naziv za pripovjedni kronološki oblikovan povijesni izvor u kojemu autor prikazuje minule događaje, nerijetko od postanka svijeta. S druge strane, anali ili ljetopis najjednostavniji su oblik historijskoga zapisa. Nastaju od kratkih obavijesti o pojedinim događajima. Pišu ih nepoznati autori, a bilješke shematski razvrstavaju po godinama.⁷ Svaka bilješka bavi se isključivo trenutkom događaja bez navođenja uzroka i posljedica (*res gestae*). S druge strane, kronike pripovijedaju o događajima (*historiae rerum gestarum*). Ipak, s vremenom anali „postaju sve kićeniji i opširniji“⁸ te ih je u kasnome srednjem vijeku teško razlikovati od kronika. Donekle bismo mogli ustvrditi da je riječ o svojevrsnome razvojnom putu od *res gestae* antičkih i ranosred-

⁵ Vjekoslav Štefanić i suradnici, „Hrvatska književnost srednjega vijeka“ u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti I*, Zagreb: Zora – Matica hrvatska, 1969, 33. (dalje: Štefanić, „Hrvatska književnost srednjega vijeka“); Amir Kapetanović, „Naracija Klimantovićeve kronike“ u *Perivoj od slave: Zbornik Dunje Fališevac*, Zagreb: FF press, 2012, 155-168. Kapetanovićev članak usredotočen je najvećim dijelom na jezičnu analizu teksta i pitanja tekstnoga ustrojstva.

⁶ Kapetanović, „Naracija Klimantovićeve kronike“, 160.

⁷ Mirjana Gross, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber – Zavičaj za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996., 41.

⁸ Gross, *Suvremena historiografija*, 41.

njovjekovnih pisaca, koji su imali imperativ „objektivnosti“, prema *historiae rerum gestarum* kasnosrednjovjekovnih i ranosrednjovjekovnih kroničara, koji su svoja djela pisali s određenim ciljem (političkim ili teološkim). Na sličan bismo način mogli sagledati i Klimantovićevu kroniku koja u prvome dijelu donosi samo lapidarne, osnovne, ogoljene podatke o određenim događajima, a vijesti koje se tiču razvijenoga i kasnoga srednjeg te ranoga novog vijeka sadržavaju i (vrlo ograničene) natruhe stajališta samoga pisca. Potrebno je napomenuti i da je autor, unatoč činjenici da je neke događaje i osobe oslikao u pozitivnome, a druge u negativome svjetlu, zacijelo pokušavao biti „objektivan“. U tome smislu javlja se i narativni diskurs.

Klimantovićeva kronika, poput djela mnogih drugih srednjovjekovnih kroničara i pisaca anala, prati uzuse srednjovjekovne teologije i filozofije. Srednjovjekovna kršćanska Europa historiju shvaća kao progresivni slijed događaja u pravocrtnome kretanju od postanka do svršetka svijeta (što je u suprotnosti s antičkim shvaćanjem „cikličke povijesti“). Ljudska je povijest, nadalje, tek slijed događaja kojima u potpunosti upravlja Bog. Pojava Krista najvažniji je događaj u povijesnome vremenu koji usmjerava svekoliko povijesno gibanjeu očekivanju transcendencije ovozemaljskoga. Srednjovjekovni povjesničari i kroničari često se služe periodizacijom povijesti. Tako postoji starija „kršćanska“ podjela na četiri razdoblja. Temelji te podjele nalaze se u Starome zavjetu te u Augustinovo periodizaciji kojom je ljudska povijest podijeljena na šest razdoblja. U oba slučaja posljednje razdoblje jest vrijeme svršetka svijeta i prelaska u vječnost. Razdoblje „između dvaju Kristovih dolazaka“ smatra se pretposljednjim povijesnim razdobljem.

U tome kontekstu i Klimantović je svoju kroniku podijelio na dva osnovna razdoblja. Prvi dio prati Stari i Novi zavjet. Drugi dio također možemo podijeliti na dva dijela: prvi dio od Isusova rođenja do 1253. godine, u kojemu kroničar uglavnom donosi vijesti o začetnicima kršćanskih redova te drugi dio, koji prati povijesne događaje od 1351. godine do posljednje vijesti u kronici. Biblijske događaje u prvome dijelu Klimantović odabire po vlastitu nahođenju i osjećaju za njihovu važnost, a tako se odnosi i prema povijesnim događajima koje spominje u drugome dijelu.

4. Analiza zabilježenih povijesnih zbivanja u Klimantovićevoj kronici

Klimantović ističe pojedine događaje za koje smatra da su obilježili određeno povijesno razdoblje (*Carigrad, Kralj Tomaš, Bosna, Negropunat, Groši i osmaci, Skadar, Smrt cara Mahometa*). Premda ovdje nije riječ o grupiranju događaja koji su među-

sobno povezani, po svojoj unutarnjoj organizaciji Klimantovićeva kronika ipak nalikuje na druge srednjovjekovne kronike. Postupak grupiranja povijesnih događaja, njihovo postavljanje u međusobni odnos i vrednovanje prema važnosti svjedoči o kroničarima koji su promišljali o povijesnim događajima.

U svojoj kronici Klimantović se najviše bavi regionalnom poviješću, prostorom srednjovjekovnoga Slavonsko-Hrvatskog i Bosanskog Kraljevstva (Toj tematici pripalo je 27 vijesti.) Među tim vijestima najviše su prostora zauzeli događaji vezani uz bosansku povijest (osamnaest vijesti) te borbe s Turcima (osam vijesti). Povijesni događaji od „sveeuropske“ važnosti također su zastupljeni velikim dijelom (devetnaest vijesti). Analizu povijesnih događaja zapisanih u kronici podijelit ćemo na navedene tematske jedinice. Zaključno, Klimantović se ponajviše bavi hrvatskim povijesnim područjem i bližim „susjedstvom“ odnosno regijom. Njegovi interesi ne idu istočnije od Carigrada, potpadanje kojega je pod vlast Osmanlija za srednjovjekovnu Europu bio iznimno traumatičan događaj. Na jugoistoku je najudaljenija točka kojom se kronika bavi ujedno i jedna od najizbočenijih mletačkih pozicija na Egejskome moru. Riječ je o „očima Venecije“ naSredozemlju– Koronu i Modonu – dvjema lukama od iznimne strateške važnosti, koje su ujedno i nezaobilazne točke u političkoj povijesti Venecije. S druge strane, sa sjevernom i zapadnom Europom povezano je samo nekoliko vijesti. (Kroničar spominje događaje povezane sa srednjoeuropskim zemljama te Francuskom i sjevernom Italijom.) Detaljnija analiza tih vijesti pokazat će da su čak i ti kratki Klimantovićevi izleti u povijest zapadnoeuropskih kraljevstava i kneževina u povijesno-političkome kontekstu povezani s lokalnim i regionalnim prostorom.

4.1. Bosna

Do zanimljivih zaključaka ne dolazimo samo analizirajući *res gestae*, koje je autor uključio u svoju kroniku nego i razmatranjem razloga zbog kojih je neke važne političke i povijesne događaje propustio navesti (a morao je za njih znati). Klimantović svoju kroniku započinje viješću o dolasku carice Ane u Bosnu. (1351. *Tada pride Anna, carica turska, v Bosnu*).⁹ Premda kroničar ne daje dodatne informacije, zbog čega nije sasvim jasno o kome je točno riječ, pretpostavljamo da je ta carica zapravo Ana Paleologinja. Bila je regentkinja Konstantinopola, a umrla je 1365. godine u samostanu, nakon što je prihvatila ime Anastazija. Zapadni povjesničari Crkve pisali su o njoj kao začetnici trećega reda franjevac koja je time zaslužila da bude pokopana

⁹ Cjelovitu Klimantovićevu kroniku donosimo u prilogu, a u tekstu ćemo donositi samo skraćene vijesti, ukošeno i unutar zagrada.

u Asiziju.¹⁰ Danas možemo zaključiti da je riječ o historijskoj konstrukciji kojom se željela naglasiti pripadnost i odanost te carice rimskoj Crkvi. Ipak, povijesna je činjenica da je Ana Savojska, odnosno carica Ana Paleologinja, njegovala dobre odnose s denovskim franjevcima na Galati gdje se nalazila njihova kolonija. Također nam je poznato da se galatskim franjevcima služila i kao svojim poslanicima na Zapadu. To bi u konačnici mogli biti važni razlozi zbog kojih ju franjevac Klimantović spominje. Klimantović, dakle, drugi dio svoje kronike započinje viješću o manje poznatoj bizantskoj carici koja se nije dugo zadržala na carigradskome prijestolju. Povezujemo ju s franjevcima, a vjerojatno je 1351. godine posjetila i Bosnu. (Taj se događaj ne spominje u drugim vrelima.) S druge strane pedesetih su godina XIV. stoljeća Bosnom i Humom bjesnjeli napadi cara Dušana, a 1358. prijelomna je godina u povijesti istočnojadranske obale (Zadarski mir). Riječ je o događajima velike povijesne važnosti, a Klimantović ih uopće ne spominje. Donekle je jasno zašto kao žitelj Sere-nissime ne spominje Zadarski mir, ali nije jasno zašto ne spominje događaje koji su bili vrlo važni za same franjevce i red male braće u bosanskoj provinciji: dolazak prvih franjevac trećoredaca u Bosnu 1339. godine, gradnju samostana Pohoda Blažene Djevice Marije u Rožatu (Umblae), dolazak mnogih frataras Apeninskoga poluotoka u Bosnu, raskol u zapadnoj crkvi (1378. – 1417.), a ne spominje ni neke zaslužne pripadnike reda male braće (Nikola Tavelić, Bartol Alvernski i drugi). Klimantović time, na žalost, nije u većoj mjeri rasvijetlio vrlo važno pitanje povijesne uloge franjevac trećoredaca na prostoru srednjovjekovne Bosne.

U svojoj se kronici Klimantović na nekoliko mjesta bavi bosanskim vladarima. Tako je već druga vijest koju bilježi smrt jednoga od najvažnijih bosanskih kraljeva. Stjepan II. Kotromanić uspio se oduprijeti hrvatskoj vlasteli (u prvome redu knezovima bribirskim) i održati snažnu središnju vlast u Bosni. Vijest o njegovoj smrti (1353. *Tada umri Stipan ban*) prva je od mnogih kojima Klimantović prenosi događaje iz povijesti Bosanskoga Kraljevstva. Klimantović spominje još i smrt kralja Tvrtka.¹¹ Tu vijest Klimantović pogreškom datira dvije godine poslije (1393. *Tada umri Tvrdko, prvi kralj bosanski*). Potrebno je naglasiti da se osamdesetih godina XIV. stoljeća Stje-

¹⁰ Žena Andronika III. Paleologa. Na bizantski dvor dovela je brojnu pratnju, a u svakodnevni život pokušala je uvesti i neke zapadne običaje. Nakon smrti cara Andronika postala je regentkinja u ime svojega maloljetnog sina. Iako je u vremenu suočavanja sa snažnom opozicijom za svoga regentovanja prihvatila pravoslavlje, nije prestala iskazivati svoju i sinovu privrženost i podređenost rimskom papi. Neki ju srednjovjekovni bizantski povjesničari opisuju vrlo negativno kao okrutnu tiranku. („Anna of Savoy“, *The Oxford Dictionary of Byzantium* (dalje: ODB), sv. 1., Oxford: Oxford University Press, 1991., 105; Sandra Origone, *Giovanna Latina a Bisanzo*. Milano: Jaca Book, 1998.).

¹¹ Stjepan Tvrtko I. Vladislavić (1338. – 10. ožujka 1391.) bio je bosanski ban (1353. – 1377.) i prvi bosanski kralj (1377. – 1391.). Naslijedio ga je Stjepan Dabiša već u odmakloj dobi.

pan Tvrtko počeo približavati Mlecima nezadovoljan odnosima s Dubrovnikom i kraljem Ludovikom.¹² To također može biti razlog zbog kojega Klimantović spominje toga bosanskog vladara. Tvrtkov nasljednik Dabiša¹³ spominje se u sljedećoj vijesti (1396. *Tada umri Dabiša, drugi kralj bosanski, ubiše ga Bošnjane*). Nakon smrti Tvrtka II. bosanski velikaši nisu htjeli Tvrtkova sina Stjepana Dabišu za vladara smatrajući ga prestarim i nesposobnim. Prema dogovoru ugarskih vlasti i bosanske vlastele u Đakovu nakon Dabišine smrti trebala je Bosna izravno potpasti pod vlast ugarskoga kralja Žigmunda. Kako bi spriječili takav razvoj događaja, bosanski su velikaši proglasili kraljicom Jelenu Grubu, Dabišinu ženu, kako bi izbjegli izravno potpadanje Bosne pod Žigmundovu vlast. Odatle, vjerojatno, Klimantović zaključuje da su „Bošnjani“ (bosanska vlastela) ubili Dabišu.

Treća vijest u drugome dijelu Klimantovićeve kronike gotovo da više sliči pjesničkoj slici negoli kronološkoj natuknici (1373. *Tada gore gorahu po Bosni*). Iz te slike mogli bismo pretpostaviti da je pisac mislio na pobunu bosanske vlastele protiv prougarski usmjerenoga Tvrtka I. ili pak na borbu između Tvrtka I. i župana Nikole Altomanovića (poginuo 1373. godine). Međutim, najvjerojatnijom se mogućnošću čini da Klimantović govori o borbi protiv bosanskih krstjana (patarena ili katara).¹⁴ Nalazeći u toj borbi izgovor za vojne operacije u Bosni, ugarski vladar Ludovik Veliki nastojao je proširiti svoj utjecaj na bosanske unutarnje prilike.¹⁵ Naime, još od XII. stoljeća heretici su se skrivali u Bosni. Više puta vrhovnici rimske crkve i ugarsko-hrvatski vladari pokušavali su zaustaviti njezino širenje. Tridesetih je godina XII. stoljeća Rim pokušao reorganizirati Crkvu na prostoru Bosne, a potom je proglašen i Križarski rat. Riječ je o doista znatnim naporima, gotovo „opsesiji“ Rima u XIII. stoljeću da uredi crkveno stanje u Bosni. Kada ni nakon tih pokušaja Katoličke crkve, oslonjene na vojnu i političku snagu ugarsko-hrvatskih vladara, Bosanska crkva nije izgubila ništa od svoje snage, pokušalo se sredinom

¹² Vjekoslav Klaić, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*. Zagreb: Dionička tiskara, 1882., 161.

¹³ Stjepan Dabiša (1339. – 1395.), bosanski kralj od 1391. do 1395. godine.

¹⁴ O bosanskim krstjanima vidjeti: Ćiro Truhelka, *Bosanska narodna patarenska crkva*. Sarajevo: PBH, 1942; Jaroslav Šidak, „Problem bogumilstva u Bosni“, *Zgodovinski časopis* 9 (1955): 154–162; Maja Miletić, *I Krstjani di Bosnia*, Rim: Pont. institutum orientalium studiorum, 1957; Jaroslav Šidak, „Problem „bosanske crkve“ u našoj historiografiji od Petranovića do Glušca“, *Rad JAZU* 259 (1937): 37–182; Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (VII. – XX. st.)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991; Ivan Mužić, *Vjera bosanske crkve. Krstjani i pogani u srednjovjekovnoj Bosni*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2008.

¹⁵ Godine 1360. đakovački biskup dobio je papino ovlaštenje da u vršenju inkvizitorske službe protiv patarena u Bosni može upotrijebiti i vojna sila. Nakon oštrog otpora Bosanske crkve, ljeta 1363. godine, krenule su prema Bosni dvije vojske. Prva je na čelu s kraljem Ludovikom uz Vrbas doprla do župe Plive i opsjela Sokol. Ipak su obje vojske odbijene i prisiljene na povlačenje iz Bosne.

XIV. stoljeća na drugi način. Mirnim i postupnim teološko-didaktičkim radom trebalo je utrnuti utjecaj krstjana na području Bosne, a glavnu su ulogu u tome procesu imali mala braća kojima je upravo tada povjeren *officium inquisitionis*.¹⁶ Papa Klement VI. poslao je sredinom XIV. stoljeća skupinu male braće iz Aragona u Bosnu kako bi oni iskorijenili tu "krivovjernu kugu."¹⁷ Na poziv mačvansko-bosanskoga vojvode Stjepana Dragutina papa Nikola IV. poslao je franjevce iz hrvatske provincije povjerivši im zadatak istraživanja i pobijanja krivovjerja.¹⁸ Pobunu bosanske vlastele Tvrtko je suzbio uz Ludovikovu pomoć, ali nije došlo do nasilnoga uništenja crkve bosanske unatoč propagandnome radu franjevac trećoredaca i bosanskoga katoličkog biskupa u Đakovu. Sasvim je sigurno da su šezdesete i sedamdesete godine XIV. stoljeća obilježene nasiljem i borbama na području Bosne. Gore koje su gorjele, a u kojima su se bogumili skrivali, često se spominju u protupatarenskoj literaturi kao simbol otpora bosanskih patarena.¹⁹ Već je spomenuto da je crkva bosanska od sredine XIII. do početka XV. stoljeća unutar granica srednjovjekovne bosanske države pružala utočište proganjanim pripadnicima „heretičkih sljedbi“, poput katara i patarena. Prema vrelima latinske i glagoljaške provenijencije „heterodoksni krstjani Bosne i Huma“ ispovijedali su umjereni dualizam.²⁰ Nadalje, potrebno je napomenuti da do odvajanja i svojevrzne pobune Bosanske crkve dolazi u trenutku kada Bosanska biskupija prelazi u nadležnost kaločkoga metropolita (odnosno Ugarske crkve), a njezino sjedište iz Vrhbosne prelazi u Đakovo. Upravo potkraj XIII. stoljeća u Bosni se pojavljuju franjevci trećoredci, koji zajedno s dominikancima i pojedinim bosanskim vladarima (poput Tvrtka I. i Stjepana Tomaša) djeluju među krstjanima.²¹ Čini se da se Klimantović i u prvome dijelu svoje kronike na određeni način bavio crkvom bosanskom. Navodeći vijest o papi Kalikstu (*Kališt p(a)pa i učini da se popi ne žene*) dotaknuo se jedne od važnih teoloških razlika između Katoličke

¹⁶ Šidak, „Problem bogumilstva“, 155.

¹⁷ Šanjek, *Kršćanstvo*, 137-140.

¹⁸ Šanjek, *Kršćanstvo*, 137-140.

¹⁹ Šidak, „Problem bosanske crkve“, 37-182; Jaroslav Šidak, „Današnje stanje pitanja „crkve bosanske“ u historijskoj nauci“, *Historijski zbornik* 7 (1954): 129-142.

²⁰ U XIII. stoljeću glavno se uporište Crkve bosansko-humskih krstjana nalazi na graničnome prostoru Bosne i Huma, od Uskoplja do Stoca. (Franjo Šanjek, *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13.-15. st.)*. Zadar: Barbat, 2003.)

²¹ Tematika bosanskih krstjana vrlo je složena i u mnogo čemu nadilazi ciljeve ovoga rada. O Bosanskoj crkvi i bosanskim krstjanima vidi: Šanjek, *Kršćanstvo*, 125-136.; Dragutin Kniewald, „Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima“, *Rad JAZU* 270 (1949): 115-276; Franjo Šanjek, „Katarsko-dualistička inicijacija u srednjem vijeku“, *Historijski zbornik* 29-30 (1976-1977): 101-111; Miletić, *I Krstjani*; Mužić, *Vjera bosanske crkve*; Franjo Šanjek, „Krstjani crkve bosanske“, *Radovi zavoda za hrvatsku povijest* 32-33 (1999-2000): 423-426; Šanjek, *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima*, passim.

crkve i „krivovjernoga“ učenja bosanskih patarena. Treba naglasiti da i mnogi protukatarski i protubogumilski pisci (takva je književnost razvijena i na našem prostoru) kao osobitu razliku u odnosu na pripadnike Bosanske crkve navode njihovo shvaćanje braka i bračnih zavjeta. Treba naglasiti da postoje mnogo važnija pitanja vezana za heterodoksnu „Crkvu bosansku“, koju Klimantović ne spominje. Zbog toga se tom temom, iako ona to zaslužuje, u ovome radu nećemo detaljnije baviti.

Nekoliko se Klimantovićevih vijesti bavi unutrašnjim borbama za bosansko prijestolje. Vijest koju kroničar datira u 1405. godinu (*Tada izagnaše Bošnjane Ostoju, kralja iz Bosne*) zapravo se odnosi na događaje iz 1404. godine kada je Ostoja zbačen, a Tvrtko II. postavljen na bosansko prijestolje.²² S tim je događajima povezana i sljedeća vijest (1409. *Cesar Žigmunt pride v Bosnu*).²³ Politička previranja u Bosni tema su još nekoliko vijesti u Klimantovićevoj kronici.²⁴ Kratkom viješću kroničar spominje i smrt Hrvoja Vukčića Hrvatinića (1416. *Tada umri Hrvoje herceg*), još jednoga važnog političkog i vojnog protagonista kasnosrednjovjekovne bosanske povijesti.

Klimantović preskače Tvrtkovukrunidbu za bosanskoga kralja 1375. godine (Sam čin krunidbe održan je u crkvi samostana franjevac trećoredaca u mjestu Mile kod Visokoga.), njegova osvajanja po Dalmaciji te prvu pojavu Osmanlija u Bosni 1388. godine. Iz toga je razdoblja opisana samo Bitka na Kosovu odnosno tek jedan manji događaj povezan s bitkom. (1390. *Tada Miloš Kobilić i knez Lazar ubiše cara turskoga*).²⁵ Najvažnija vijest u toj tematskoj jedinici, koja je ujedno povezana i s tematskom jedinicom o Osmanlijama, jest vijest o konačnome pokoravanju Bosne. (1463. *Tada Mahomet, car turski, vze Stipana i Žigmunta, s(i)ni Tomaša, kralja bosanskoga*.)

²² Riječ je o događaju koji je prouzročio borbama za ugarsko-hrvatsko prijestolje između Žigmunda Luksemburškoga i Ladislava Napuljskoga. U tome nadmetanju bosanski je vladar Ostoja najprije podržavao Ladislava, a potom je prešao na drugu stranu. Bosanski velikaši naklonjeni Ladislavu protjerali su Ostoju u proljeće 1404. godine. Smatra se da su važnu ulogu u Ostojinu svrgavanju imali Dubrovčani zbog Ostojine politike prema primorju između Dubrovnika i Stona.

²³ Nakon Ostojina svrgavanja Žigmund je provalio u Bosnu. Pomoć mu je obećao papa Pio II. proglasivši križarski rat protiv heretika u Bosni. Bilo je to 1405. godine, a Žigmund je u Bosni ratovao još i: 1407. godine, nakon provale temišvarskoga vojvode Pipa Ozorskoga, a 1408. godine krenuo je u križarski rat na poziv pape Grgura XIII. Žigmund je porazio Tvrtka i pogubio 126 bosanskih velikaša.

²⁴ Klimantović piše o borbama između Tvrtka II., ugarskoga saveznika i potomaka Stjepana Ostoje, koji su zavladaali Bosnom u razdoblju od 1433. do 1435. Godine. (1433. *Tada izagnaše Bošnjane Tvrdka kr(a)la iz Bosne*.) Zatim piše o smrti Tvrtka II. (1434. *Tada ubiše Bošnjane toga istoga Tvrdka*) i kralja Stjepana Tomaša (1460. na 10. ijuna. *Tada ubiše Tomaša, kralja bosanskoga*), koji je vladao do 1461. godine, a prema legendi ubili su ga njegov brat Radivoj i sin Stjepan Tomašević (a ne Kotromanić kako piše Klimantović).

²⁵ Riječ je o narodnim predajama vezanima uz Bitku na Kosovu polju 1389. godine. Vramec navodi taj događaj (datirajući ga 1373. godine): *Amurata Gzara Milos Kobilich na Kozouom pole vmori, i niega Turcz i vmorise i pogubile*.

4.2. Osmanlije

Osmanlijska provala 1416. godine (*Tada pobiše Turci Ugar v Bosni*) označava kraj ugarsko-hrvatskoga utjecaja u Bosanskoj Kraljevstvu. Naime, tada su Osmanlije, intenzivirajući vojne aktivnosti, provalili duboko u hrvatski teritorij. Konkretna događaj o kojemu piše kroničar mogao bi biti težak poraz koji je hrvatsko-ugarskoj vojsci kod Doboja ljeti 1415. godine nanijela vojska Mehmeda I.

Mletačka Republika obnavlja vlast nad Dalmacijom u prvim desetljećima XV. stoljeća. U isto vrijeme javljaju se i osmanlijske čete u Slavoniji i pred zidinama dalmatinskih gradova. Pokorivši bosanske tvrde gradove, Osmanlije su uspostavili gradobran za daljnja napredovanja prema sjeverozapadu i jugozapadu. Premda je dolaskom Žigmunda Luksemburškoga na ugarsko-hrvatsko prijestolje izvršeno razdoblje unutarnje političke nestabilnosti na hrvatskim prostorima, a bosanska feudalna vlast na čelu s Hrvojem Vukčićem Hrvatinićem poražena je u Križarskom ratu 1408. godine, uslijedilo je iznimno teško razdoblje u kojemu je prevladala nestabilnost i započelo komadanje hrvatskih zemalja. Naime, poraženi politički činitelji – Vukčić Hrvatinić i napuljski kandidat za hrvatsko-ugarsku krunu sv. Stjepana Ladislav Napuljski – na hrvatske prostore dovode Veneciju i Turke kao protutežu snažnoj figuri ugarsko-hrvatskoga vladara. Novi će politički činitelji imati iznimno važan utjecaj na hrvatsku kasnosrednjovjekovnu povijest. Ipak, od prve provale 1415. godine do pravoga početka turskoga osvajačkog pohoda u hrvatskim zemljama proći će još jedno stoljeće. Klimantović spominje i neke poraze Serenissime u Egejskom moru (1470. na 13. júlēja. *Tada vze Mahomet, car turski, Negropunt*).²⁶ Riječ je o pomorskoj bitci nakon opsade Negroponta koju je vodio sultan Mehmed II.²⁷ U kronici se Mehmed II. uglavnom spominje u negativnome kontekstu. Međutim, riječi koje Klimantović rabi pišući o njemu prilično su odmjerene i moguće je da autor u takvu načinu izražavanja i negativnome stavu spram Osmanlija nije vidio veće odstupanje od imperativa „objektivnosti“. Naime, za toga je fratra, u skladu s kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom filozofijom i teologijom, sultan bio nevjernik, a sva njegova djela i osvajanja bila su protiv Boga i vjere. Kao što je sve što je Božje *dobro*, tako je i sve što ne dolazi od Boga *zlo*. Mehmed II. Osvajač

²⁶ Mletačko-turski ili Mletačko-osmanlijski rat trajao je od 1463. do 1479. godine. Rat je započeo nakon što su Mleci odlučili spriječiti daljnja proširenja osmanlijske vlasti na teritorij Venecije i Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. Od 1463. godine započinje svojevršno savezništvo kralja Matijaša i Mletaka protiv Mehmeda II.

²⁷ U vijestima o opsadi grada Skadra 1479. godine prvi se put u pisanim vrelima spominje i Skadarsko jezero (1479. *Tada vze Mahomet, car turski, Skadar*).

preminuo je u svibnju 1481. godine nakon tridesetogodišnje vladavine (1481. *Tada umri Mahomet... vze Carigrad i Bosnu i vsu Rabaniju i Despotiju i Negropunt i Skadar i Hrvate rasčini i vele zla i raspa po mnozih provincijah i pročaja*). Klimantovićevu vijest o smrti sultana Mehmeda prenose mnogi hrvatski povjesničari, od Klaića (koji ju prenosi u cijelosti) do Raukara (koji detaljno analizira pojedine Klimantovićeve izraze). Klimantović u nekoliko navrata bilježi vijesti o turskim provalama te ne skriva činjenicu da su se ti događaji bolno usjekli u kolektivno sjećanje hrvatskoga naroda, a njegov je narativni izričaj pritom je odmjerjen i snažno sugestivan. Negativan stav spram Osmanlija razumljiv je i neizbježan u svim srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim kronikama na hrvatskome prostoru. Razumljiv je i pozitivan Klimantovićev stav spram Mletaka koji proizlazi iz velike bliskosti franjevac trećoredaca i naroda kojemu su služili, s kojim su živjeli i dijelili sve nedaće. U tome kontekstu Mleci se nalaze na strani boraca protiv nevjernika, čime su zacijelo zaslužili naklonost stanovništva i svećenstva. Potrebno je naglasiti da su južnu Hrvatsku i Dalmaciju ugarsko-hrvatski vladari često zanemarivali. Stoga bismo mogli zaključiti da se stanovništvo tih krajeva u vrijeme velike turske opasnosti osjećalo napušteno od kralja i prepušteno vlastitoj sudbini.

Kada Klimantović piše o caru Mehmedu, velikome turskom osvajaču, rabi malo riječi, ali iznimno slikovito opisuje političko, kulturno i civilizacijsko stanje na hrvatskome prostoru. Navodeći mnoga njegova osvajanja, osobito na Balkanskome poluotoku (Carigrad, Bosna, Raba, srpske despotske državice, Negropunt i Skadar), kroničar Klimantović želi naglasiti koliko je bio važan taj vladar. Osvrnuvši se na hrvatski prostor, Klimantović rabi glagol „rasčiniti“ kojim ocrtava važne povijesne procese.²⁸ Hrvatske su zemlje u drugoj polovici XV. i prvoj polovici XVI. stoljeća obilježene dubokim promjenama, pojavama političke nestabilnosti, sužavanja i mrvljenja prostora te mnogostrukim društvenim problemima koji su se manifestirali gospodarskim i demografskim propadanjem. Hrvatski su prostori toga vremena opustošeni, migracijski pravci iskrizani u mnogim smjerovima, a došlo je i do bitnih promjena etničkoga i nacionalnoga sastava pojedinih krajeva. Sve te pojave u razdoblju od 1450. do 1550. godine sažimlju se u Klimantovićevu izrazu „rasčiniti“.²⁹ Riječ je o prostornome i duhovnome raščinjavanju hrvatskih zemalja u prijelaznome razdoblju između srednjega vijeka i ranoga novovjekovlja. Tomislav Raukar zaključuje da su u razdoblju

²⁸ Tomislav Raukar posebno se osvrnuo na Klimantovićevu uporabu glagola „rasčiniti“ kojemu je dao šire značenje (Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje*. Zagreb: Školska knjiga, 1997., 86-87.).

²⁹ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 87.

povijesnih diskontinuiteta, na prijelomu kasnoga srednjeg vijeka u rani novi vijek, Osmanlije i Venecija za hrvatski prostor, u društvenome kontekstu, znatno ograničavajući čimbenik ponajviše zbog svoje agresivne ekspanzionističke politike.³⁰

Klimantovićeve vijesti o provalama Osmanlija i odvođenju življa rabili su u svojim radovima mnogi hrvatski povjesničari. U kronici se više puta spominju turski upadi na hrvatski prostor³¹ i prostor Jadranskoga mora.³² Pri tome su posebno istaknuta „velika zla“ učinjena odvođenjem ljudi. Posebnu pozornost Klimantović poklanja Skenderovu pohodu na samome koncu XV. stoljeća: (...) *pride Skendër baša s Turci v Hrvate na 20 i 1. ijuna i vzeše ljudi 7000-ći i živine vele i male 700*. Izvještavajući o turskome prodoru na područje Zadra, navodi okrugao broj – sedam tisuća – pri čemu broj 7 najvjerojatnije ima simboličnu i asocijativnu ulogu (U srednjovjekovnoj literaturi tim se brojem često označava isto što i prilogom „mnogo“.) čime se čitatelju želi prenijeti informacija da je *mnogo* ljudi odvedeno u roblje, ali točan im se broj ne zna. Točan broj odvedenih u tome pohodu moguće je utvrditi konzultirajući službena mletačka izvješća u kojima je sastavljen popis nestalih osoba. Obilazeći sela zadarskoga kotara neposredno nakon turske provale 1499. godine, rektori su utvrdili da su nestala 674 odrasla muškarca te 1314 žena i djece. Gotovo dvije tisuće odvedenih ljudi iznimno je velik broj, osobito za malenu agrarnu zajednicu u zadarskome zaleđu, stoga zaključujemo da je riječ o pravoj demografskoj katastrofi koja je uzrokovana tim događajem.³³

Osmanlijama se donekle bavi i vijest o planovima pape Pija II. da pokrene križarski rat (*Miseca ijuna 1464. Tada Pij p(a)pa hotiše poiti na Turke s krucijatom s počtovanim dužem bnetačkim. I tada umri v Jakini na 6. ijuna*). Riječ je o akciji kojom su europske zemlje trebale preuzeti aktivnu ulogu u borbi s Osmanlijama. Ipak, došavši u Jakin (Anconu, grad na zapadnoj obali Jadrana) gdje se trebala okupiti malobrojna križarska vojska papa Pio je umro, a križarska je vojna propala.

Osmanlijama izvan europskoga konteksta bavi se samo jedna Klimantovićeva vijest. Riječ je o Otlukbelijskoj bitci između Mehmeda II. i Uzuna Hasana, vladara nove

³⁰ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 87.

³¹ Vijesti o provalama 1468. godine (*Tada pridoše Turci najprvo u Hrvate i učiniše velika zla od ljudi i od blaga*), 1473. godine (*Tada pridoše Turci v Hrvate na Božić i staše v Hrvatih 15 d(a)n i učiniše velē zla*) i 1479. godine (*Tada pride bašadur turski v Zadar*). Ove provale dovodimo u vezu s ratom između češkoga kralja Jurja Podjebradskoga i cara Fridrika III., čiji je saveznik bio kralj Matijaš. Taj je rat trajao od 1468. do 1471. godine.

³² 1480. *Tada pride armata turska v Puļu i vze Otrant na 28. ijuna*. Udarivši na Otrant, Osmanlije su zaprijetile Napuljskome Kraljevstvu. Zbog toga je napuljski kralj Ferdinand zatražio Matijaševu pomoć.

³³ Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 87.

srednjoazijske sile Ak Koyunlu, Turkomana, koji su vladali zemljama u istočnoj Anatoliji.

4.3. Ugarsko-hrvatski vladari i Dalmacija

Klimantović se na više mjesta neizravno bavio kraljem Matijašem. On je uz to i jedini vladar Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva čija se smrt spominje u kronici (1490. *Tada umri Matijaš, dobri kralj ugarski, na 7. aprila*).³⁴ Premda je dio intelektualaca i mislilaca iz humanističkih krugova od početka njegove vladavine podržavao Matijaša, njegovi su apsolutistički ciljevi uzrokovali udaljšavanje, primjerice, Ivana Viteza i Ivana Česmičkoga. Matijaš je 1463. godine krenuo na vojni pohod u Bosnu. Klimantović u nekoliko navrata govori o sličnim pohodima ugarsko-hrvatskih vladara protiv bosanske vlastele i bogumila, ali Matijaša ne spominje u tome kontekstu. Spominje tek njegovu smrt 1490. godine riječima „dobri kralj ugarski“, čime pokazuje da je dijelio narodnu sliku o dobrome kralju Matijašu, zaštitniku kmetova, koji je korio feudalce zbog izrabljivanja i zlostavljanja svojih seljaka.³⁵

Niz kroničarevih bilježaka o preminulim povijesnim ličnostima nastavlja se viješću o smrti kneza Karla Krbavskoga (1493. *Tada umri knez Karal krbavski, na 8. ijuleja*), koji je imao važnu ulogu u događajima što su prethodili Krbavskoj bitci. Dodatnom analizom toga događaja dolazimo do veze s ugarsko-hrvatskim vladarom Matijašem. Naime, nakon smrti kralja Matijaša Frankapani su, ne mogavši se pomiriti s gubitkom Senja, u proljeće 1493. godine pokušali iskoristiti nestabilne političke okolnosti i vratiti taj grad u svoje ruke.³⁶ U knezu Karlu Krbavskom, koji je želio osvojiti Obrovac, pronašli su saveznika. Zanimljivo je da Klimantović ne spominje Krbavsku bitku i težak poraz hrvatskih feudalaca kao ni druge događaje koji su joj prethodili.

Za godinu 1498. Klimantović navodi još jednu vijest (*I to lěto g(ospodi)n Juraj Divnić,*

³⁴ Kralj Matijaš umro je 6. travnja.

³⁵ Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskoga naroda 600. – 1526*. Split: Marjan tisak, 2004., 242. (dalje: Šišić, *Pregled povijesti*).

³⁶ Detaljno o događajima koji su prethodili Krbavskoj bitci, o savezništvu Karla Krbavskoga i Frankopana te o njihovoj vezi s Turcima vidjeti: Hrvoje Kekez, „Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?“, *Modruški zbornik* 3 (2009): 65–101. Knezovi AnžFrankopan i Karlo Krbavski računali su na potporu Osmanlija u svojim nastojanjima da osvoje Senj i Obrovac. Znamo to po sadržaju pisma kojim je 4. lipnja mletačka vlada javila papi Aleksandru VI. da su se Frankapani i Karlo Krbavski podložili sultanu. Veneciji je, očito zbog loših odnosa s Frankapanima, više odgovaralo da Senj ostane u rukama hrvatsko-ugarskih vladara. Mleci nadalje obavještavaju svojega providura u Krku o situaciji oko Senja i Obrovca te o sporazumu s Osmanlijama. Nakon što je umro Karlo Krbavski, a ususret mu je krenuo hrvatski ban Derenčin, Anž Frankopan se sklonio u svoj grad Sokolac iznad Brinja.

biskup ninski, krsti s(ve)toga Frančiska). Biskup Juraj Divnić dugogodišnji je ninski biskup.³⁷ Sveti Francisko, kojega tako sažeto spominje Klimantović, crkva je svetoga Franje u Rabu. Sagrađena je kao dio franjevačkoga samostana 1490. godine, a iz kroničareva opisa doznajemo da je posvećena osam godina poslije.

Klimantović namjerno izostavlja neke važne povijesne događaje poput Bitke kod Nikopolja (1396.) i Žigmundova bijega preko Dubrovnika te „krvavoga“ Križevačkog sabora (1397.). Nadalje, ne spominje ni anžuvinskoga pretendenta na ugarsko-hrvatsko prijestolje Ludovika. Kada piše o porazu kraljevske vojske u Bosni, ponovno ne spominje Žigmunda. Teško je otkriti Klimantovićeve motive kada prešućuje te teške neuspjehe Žigmunda Luksemburškoga. S druge strane, Žigmundovi su uspjesi zabilježeni, stoga zaključujemo da Klimantović po pitanju toga vladara (kao i u slučaju Venecije) izvještava donekle pristrano.

4.4. Europska povijest - Venecija

Zasebnoj kategoriji pripada devetnaest vijesti „europske“ važnosti. Na prvi pogled čini se da Klimantović izvještava o manje važnim događajima u europskome kontekstu poput zamjene kovanoga novca 1471. godine, smrti pape Pavla II. i izboru Nikole Trona za mletačkoga dužda. Međutim, neke su vijesti u kronici, koje se također na prvi pogled čine efemernima, na neizravan način povezane s kraljem Matijašem. Primjerice, izvještavajući o jednome događaju iz 1474. godine, kroničar zapisuje vijest (*Tada pride s Puļe kraljica ugarska v Zadar, žena kralja Matijaša, na 8. oktobra*) preko koje, tražeći dodatne podatke u povijesnim vrelima i historijskim sintezama, dolazimo do složenije priče. Kralj Matijaš, želeći osnažiti obiteljske veze s protivnicima cara Fridrika III., odlučio se ženidbom povezati s aragonskom vladarskom obitelji, a posebice s napuljskim kraljem Ferdinandom, koji mu je potom, u ljeto 1474. godine, poslao svoju kćer Beatrice za ženu. Nakon dugotrajnoga puta u povorci od osamsto konjanika, stigla je mlada kraljica (preko Ptuja) 10. prosinca na vjenčanje u Stolni Biograd. Sama svadbena svečanost bila je iznimno raskošna, s brojnim uzvanicima, a urezala se i u kolektivnu narodnu memoriju u obliku priča i narodnih pjesama pa je moguće da ju Klimantović bilježi i zbog toga.³⁸

Kronika se potom nastavlja gotovo nasumičnim i na prvi pogled, s današnjega povijesnog aspekta, manje važnim događajima. Primjerice, opisuje se smrt burgund-

³⁷ Runje, „Ređenja u Zadru“.

³⁸ Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata. Treća knjiga: doba Kralja Matijaša Korvina i Jagelovića*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1904., 138.

ske vojvotkinje Marije Bogate (posljednje vojvotkinje prije dolaska Habsburgovaca) i Milanskoga vojvode Galeazza Sforze. Sforza je iznimno utjecajna i poznata milanska obitelj, a događaj koji kratko spominje Klimantović (a koji pogrešno datira godinu dana poslije samoga događaja) jest ubojstvo spomenutoga Galeazza Sforze s kojim se suparnička obitelj obračunala u milanskoj crkvi Svetoga Stjepana na Stjepanje 1476. godine.³⁹ Dodatnim istraživanjem okolnosti i protagonista uključenih u taj događaj ponovno dolazimo do indirektne veze s kraljem Matijašem. Naime, svrgavanje Milanskoga vojvode Ivana Galeazza Sforze dogovoreno je u mirovnome sporazumu, ugovorenome u Gmundenu 10. studenoga 1477. godine između cara Svetoga Rimskog Carstva Fridrika III. i ugarsko-hrvatskoga vladara Matijaša. Prema dogovoru Galeazzu je trebao zamijeniti Matijašev šurjak Fridrik od Tarenta, mlađi sin napuljskoga kralja Ferdinanda. Kralj Matijaš bio je obiteljski povezan s obitelji Sforza preko svoje žene Beatrice, kćeri napuljskoga kralja.⁴⁰ Vratimo li se vijesti o smrti vojvotkinje Marije Bogate, ponovno ćemo doći do indirektne veze s ugarsko-hrvatskim vladarom. Burgundski vojvoda Karlo Smjeli (Hrabri) poginuo je u siječnju 1477. u Bitci kod Nancyja. Loši odnosi između dvojice protagonista koji se javljaju i u toj intrigi, kralja Matijaša i cara Fridrika III., u to vrijeme očitovali su se i u raznim diplomatskim potezima. Nastojeći spriječiti dogovoreno vjenčanje između careva sina Maksimilijana i burgundske vojvotkinje Marije, Matijaš je njezina oca Karla Smjeloga uputio da svoju kćer uda za sina napuljskoga kralja Ferdinanda. Ipak, na koncu se Marija Burgundska (Marija Bogata), koja je *suo iure* vladala nakon smrti svojega oca, udala za Maksimilijana.⁴¹

Na sličan način Klimantović nam piše o Katarini Cornaro⁴², ciparskoj kraljici koja je 1489. godine doputovala u Zadar (*Tada pride v Zadar s Cipra gospoja Katarina, kraljica ciparska, djaka Kornera*). Spletom okolnosti Katarina Cornaro, sestra venecijanskoga patricija i viteza Svetoga Rimskog Carstva Marka Cornara, postala je vrlo zanimljiva za Serenissimu. Naime, venecijanski dužd odluči Katarinu proglasiti *Kćeri Svetoga Marka* s ciljem da Venecija zavlada Ciprom.

Nakon što je u kronici već više puta spomenuo napuljskoga vladara Ferdinanda povezujući ga s kraljem Matijašem, Klimantović donosi vijest o njegovoj smrti (1493.

³⁹ Klaić, *Povjest Hrvata*, 45, 141; Lauro Martines, *April Blood. Florence and the Plot Against the Medici*. Oxford: Oxford University Press, 2003., 17.

⁴⁰ Klaić, *Povjest Hrvata*, 104, 141.

⁴¹ Klaić, *Povjest Hrvata*, 99.

⁴² Katarina Cornaro (1454. – 1510.) nakon smrti supruga Guya Lusignana kraljica Cipra (1474. – 1489.). (Anthony Luttrell, „The Latin East“ u *The New Cambridge Medieval History* sv. 7. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 796-811.)

Tada umri Referando). Nakon smrti kralja Ferdinanda 1494. godine krunu je naslijedio njegov sin Alfonso II. S napuljskim kraljevstvom povezana je i sljedeća vijest: 1494. *Tada pride Karal, kralj franački, v Milan (...)*. Iako se iz Klimantovićeve šture vijesti to ne razaznaje, riječ je o kulminaciji događaja vezanih uz vladavinu maloljetnoga francuskog kralja Karla, koji je na vlast došao nakon smrti Luja XI. U njegovo ime do punoljetnosti najprije vlada sestra Ana za čije je vladavine došlo do svršetka Stogodišnjega rata. Mladi kralj Karlo VIII., međutim, odlučno kreće u ostvarivanje namuma o ujedinjenju Francuske i Italije u čemu ga podupiru nasljedna prava na Napulj i Milano. Osvajanja su započela 1494. godine označivši početak razdoblja krvavih Talijanskih ratova. Karlo je poražen u Bitci kod Fornova 1495. godine.⁴³ Posljedice su Karlovih pohoda bile najpovoljnije za Veneciju, koja je svoju „terrafermu“ uspjela u slijedećim godinama proširiti na štetu Milanskoga vojvodstva, Napulja i papinske države. Klimantović je zabilježio i smrt mladoga kralja 1498. godine (*Tada umri Karal, kralj franački*). Pretpostavlja se da je nosio gen hemofilije te je njegova smrt bila posljedicom ozljede glave. Budući da ni Karlo ni njegova sestra nisu imali muških nasljednika, krunu je u iznimno teškim okolnostima, u razdoblju nakon Talijanskih ratova, preuzeo Luj XII.

Prateći vojno-političke događaje vezane uz Veneciju u Egeji i istočnome Sredozemlju, Klimantović spominje jedan od najtežih udaraca koji je pretrpjela Republika. Modon i Koron, „dva oka“ Serenissime na Peloponezu, gradovi koji su stoljećima bili u rukama Venecijanske Republike, izgubljeni su nakon poznate Bitke kod Modona 1500. godine (*Tada vzeše Turci Bnetkom Modun i Lepant i Korun i Žunc v Moreji*). Time je završena prevlast Venecije na istočnome Sredozemlju, a započelo je snaženje turske mornarice u Egejskome moru gdje su sredinom XV. stoljeća isprepleteni mnogi politički čimbenici.⁴⁴

U prosincu 1508. godine dogovoren je savez poznat pod imenom Cambreyska liga, kojemu su prišli papa Julije II. i car Maksimilijan te kraljevi Francuske i Aragona. Cilj je toga saveza bio borba protiv zajedničkoga neprijatelja Venecije: 1508. *Tada, toga lëta, v korizmi bi krida na rat od kraļa franačkoga i od p(a)pe Julija i od cesara (...)*. Klimantović nas o ulozi Venecije u ratu izvještava sljedećim riječima: „govoraše da jest vas svit a s druge slavna gospoda bnetačka“. Čak dodaje i „s gospodom nigdor

⁴³ Luttrell, „The Latin East“, 412.

⁴⁴ Riječ je o denovskim kolonijama, posjedima ivanovaca, vojvodstvu Naksos, Bizantskome Carstvu i nekolicini manjih država u Epiru i na Eubeji. Rat Venecije i Osmanlija započeo je 1499. godine (premda je uobičajeno da se početkom osmanlijske vojno-pomorske kampanje smatra 1423. godina, kada je započela sedmogodišnja borba za prevlast u Egeji), a završio je 1503. godine. Venecija je u tome razdoblju uz Modon i Koron izgubila i Drač.

nego G(ospodi)n B(og) svojom m(i)l(o)stju.“ Klimantović se, u ulozi kroničara, bez sumnje svrstava na stranu Venecije. Unatoč početnim uspjesima cara Maksimilijana mletački vojvoda Bartolomeo d'Alviano provalio je u travnju 1508. godine u austrijske zemlje osvojivši Goricu, Divin i Vipavu, a 6. svibnja i Trst. Do konca svibnja napredovali su Mleci kroz Istru do Pazina, a mletačka je mornarica istodobno pod kapetanom Ivanom Navagierom ušla u Kvarner. Nakon što su Mleci vratili otete zemlje papinskoj državi, papa Julije II. istupio je iz Lige te je u veljači 1510. razriješio mletačku općinu otprije bačenoga crkvenog prokletstva i interdikta. Papini izaslanici i diplomati otada rade na okupljanju protuturske koalicije.⁴⁵ Unatoč činjenici da je venecijanska vojska haračila, rušila i palila po Rijeci,⁴⁶ da „pogiboše mnozi hrstjane brez čisla“, Klimantović u svojem diskursu ne skriva pozitivan odnos prema „bne-tačkoj presvijetloj gospodi“. Razlozi mogu biti sljedeći: općenita negativna slika prema Cambreyskoj ligi u trenutku kada bi se trebalo boriti protiv Turaka, činjenica da je papa Julije II. prešao na stranu Venecije, uporna podrška kardinala Tome Bakača, borba protiv Frankopana ili odluka kralja Vladislava da ne pristane uz koaliciju. Najvjerojatnije su svi ti argumenti imali utjecaja na konačno Klimantovićevo određenje spram Lige.

5. Zaključak

U pojedinim se kroničkim bilješkama više ili manje osjeća pripovjedačeva pristranost i emocionalna uključenost u pojedine događaje. Primjerice, kada bilježi imena svećenika ubijenih u osmanlijskoj provali na područje Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva 1499. godine. Na tome mjestu Klimantović bilježi imena nekih svećenika te danas nepoznate toponime. U usporedbi s drugim važnim događajima koji su se ticali gotovo čitavoga kršćanskog svijeta (1490. smrt ugarsko-hrvatskoga kralja Matijaša, pohod kralja Karla VIII. na Milansko vojvodstvo, kojim su započeli četverogodišnji „Talijanski ratovi“ i tako dalje), podaci o snažnoj oluji koja je poharala dalmatinske masline i žito (1494.) pa čak i provale osmanlijskih akindžija koji su harali hrvatskim selima, zacijelo su manje važni. Ipak, ti su događaji u lokalnome kontekstu bili toliko važni da su se usjekli duboko u kolektivnu svijest stanovništva. „Iznoseći“ ih iz kolektivne memorije i zapisujući ih u svoju kroniku, Klimantović im daje na važnosti. Više je primjera iz kojih je vidljiv utjecaj kolektivne memorije i narodne svijesti na

⁴⁵ Klaić, *Povjest Hrvata*, 236-240.

⁴⁶ Klaić nam donosi riječi samoga vojvode Trvisanija: „et mai per lui non se dirra, qua sono Fiume, ma qua sono Fiume“, Klaić, *Povjest Hrvata*, 239.

Klimantovića pri odabiru pojedinih povijesnih događaja. Osobito je to vidljivo na primjeru „dobroga kralja Matijaša“ s kojim je (neizravno i izravno) povezano više kroničkih bilježaka. Zbog povezanosti franjevac trećoredaca s običnim ljudima te dobroga poznavanja narodne svakodnevice čak i suvremena europska historiografija, kako naglašava P. Burke, franjevačke zapise, propovijedi i kronike smatra iznimno vrijednim vrelima.⁴⁷ Na nekoliko mjesta u Klimantovićevoj kronici naslućuju se slike iz svakodnevnoga života, otvara nam se svijet narodne kulture i kolektivne memorije (kada piše o snažnoj „neveri“, promjenama tečaja novca i „fusti hvarske“). Neke teme kojima se bavi Klimantović možemo prepoznati i u narodnim pjesmama i pričama (Stipan Kotromanić, Dabiša, patareni, Hrvoje Vukčić, Stipan Tomašević, posljednji bosanski kralj).

Usporedimo li broj pojedinačnih vijesti prema njihovoj tematici, doći ćemo do zaključka da ih se ponajviše bavi prostorom Bosne. Bosanska je srednjovjekovna i ranonovovjekovna povijest čvrsto vezana za povijest franjevac trećoredaca na ovim prostorima. U najvećemu dijelu svoje kronike Klimantović se bavi osmanlijskim napredovanjem i provalama u srednjovjekovnu bosansku i hrvatsku državu, pri čemu je njegov antiturski diskurs relativno jasno artikuliran. S druge strane, Mleci su nekoliko puta pozitivno oslikani („slavnoj i svitloj gospodi bnetačkoj“), a na više mjesta njihova pozitivna uloga proizlazi iz načina na koji su ispričani neki povijesni događaji.

Analizirajući strukturu kronike, uočavamo da je u nekoliko slučajeva promijenjen slijed godina, čime je narušen kronološki kriterij nizanja događaja. Na primjeru bilježaka uz godine 1493., 1494., 1468., 1473. i, 1499. uočljivo je da se autor želio zadržati na jednoj temi. U navedenom primjeru riječ je o bilješkama lokalne važnosti, koje je u tematskome smislu zaključio prije nego što se vratio događajima iz europske povijesti. Time je tematski kriterij pretpostavio kronološkom.

Kronika je podijeljena na nekoliko dijelova. Iz te podjele naslućuje se i srednjovjekovna teološka misao koja je, promišljajući *prošlost*, *sadašnjost* i *budućnost*, odredila podjelu na nekoliko razdoblja. U skladu sa srednjovjekovnim *milinarizmom* postoji nekoliko mogućih podjela. Prema J. le Goffu u kontekstu milenarizma razdoblje do XIII. stoljeća smatra se vremenom *purgatorija*, a XIII. stoljeće smatra se vremenom *exempluma*.⁴⁸ Moguće je da Klimantović odvaja posljednji dio svoje kronike smatrajući to doba *vremenom pred drugi Kristovdolazak*. Započinjući kroniku postankom

⁴⁷ Peter Burke, *Junaci, nitkovi i lude : narodna kultura predindustrijske Evrope*. Zagreb: Školska knjiga, 1991., 50.

⁴⁸ Vidjeti u: Jacques Le Goff, *Srednjovjekovni imaginarij: Eseji*. Zagreb: Antibarbarus, 1993.

svijeta i zaključivši ju suvremenim događajima, Klimantović je želio svojemu djelu dati dojam povijesnoga kontinuiteta. Riječ je o srednjovjekovnoj historiografskoj paradigmi, razumijevanju povijesnih događaja u kontinuiranom uzročno-posljedičnom i progresivnom tijeku.

Drugi dio kronike započinje viješću iz 1351. a završava događajima 1508. godine. Za neke je događaje mogao čuti kao suvremenik, a manji je dio zacijelo ostao zapisan u kolektivnome sjećanju. Ipak, najvećim se dijelom najvjerojatnije koristio drugim franjevačkim kronikama i zapisima iz kojih je crpio podatke. U svojim dosadašnjim istraživanjima povjesničari kao i povjesničari književnosti zaključili su da je Klimantović svoje glagolske zbornike prepisivao i sastavljao prema starijim (liturgijskim i izvanliturgijskim) predlošcima ili aktualnim povijesno-pravnim spisima (primjerice franjevačke konstitucije, regule trećeredaca, papinske bule i slično).⁴⁹ Pisci (sastavljači) poput Šimuna Klimantovića, takozvani škrituri, pridonosili su formiranju literarne, dramske i scenske kulture.

U kronici su ispremiježani događaji koji su, s jedne strane, obilježili cijelu epohu u europskome kontekstu (Tu epohu opisuje riječima „vrimena mimošastna“ i započinje riječima: *Ovo sada pišu vrimena mimošastna od Carigr(a)da i od Bosne i od inih stran i gospod i smrti i nevoļ. Totu čti!*) i, s druge strane, događaji velike lokalne važnosti. Općenito, najvažnijim događajima toga vremena smatraju se pad Carigrada i Bosne, kojima daje iznimno negativan ton.

U kontekstu političke povijesti različita je važnost pojedinih vijesti u kronici. Nadalje, s današnjega stajališta, neki vrlo važni događaji nisu uvršteni u kroniku. Primjerice, Klimantović nije spomenuo Zadarski mir, jedan od najvažnijih događaja sredine XIV. stoljeća. Moguće je da za taj događaj, 160 godina prije nego što je zaključio svoju kroniku, nije znao ili ga pak nije smatrao osobito važnim. Naš je današnji doživljaj sasvim sigurno različit od Klimantovićeva i moguće je da je on drugačije gledao na povijesne događaje i uzročno-posljedične veze među njima. Treba naglasiti i to da je Klimantović na nekim mjestima (izvan kronike) zapisao još nekoliko vijesti (vijest o papi Juliju II. i prodaji Dalmacije 1494. godine).⁵⁰ U svakome slučaju, s oprezom možemo zaključiti da se autor nije vodio samo kriterijem važnosti pojedinoga događaja. Nadalje, svjesna odluka da neke događaje opiše, a druge izostavi daje nam jedinstven uvid u unutarnji svijet toga, po svemu sudeći, obrazovanoga i u povijesno-političke događaje upućenoga redovnika glagoljaša. Svjesno odabirući vijesti koje donosi, a

⁴⁹ Srdoč-Konestra, Lajšić, „Fra Šimun Klimantović“, 78.

⁵⁰ Strohal, „Glagolska kronika“, 212.

katkad i nesvjesno – izostavljajući neke događaje – informira čitatelja o povijesnim osobama i događajima koje je smatrao važnima otkrivajući i vlastite političke i teološke nazore.

Klimantovićeva kronika na određeni se način nalazi u prostoru između povijesnoga vrela i narativnoga djela. Tako se i naša analiza sastoji od komentara Klimantovićevih *res gestae*, zatim od pokušaja rekonstrukcije povijesne istine, a istodobno i od pokušaja dekonstrukcije i smještanja Klimantovićeva teksta unutar njegova vlastitoga povijesnog konteksta. S jedne strane stoje nepromjenjive i nezaustavljive povijesne silnice, neuspješan pokušaj kroničara da nam kaže *wie es eigentlich gewesen* (kako je govorio Ranke). S druge pak strane utvrđujemo postojanje promjenjivih koncepata vrijednosti specifičnih za pojedina društva i razdoblja i shvaćanje da se povijest ne može do kraja rekonstruirati. Da zaključimo, povijesne su istine i teorije ovisne o vremenu, stoga se u bavljenju poviješću ne može otkriti „konačna istina“, ali je moguće približiti joj se proučavanjem povijesnoga konteksta i okolnosti koje okružuju promatrani fenomen.

6. Transkripcija Klimantovićeve kronike

Na koncu rada donosimo transkripciju Klimantovićeve kronike jer dosadašnja čitanja Kukuljevića Sakcinskoga (1857.)⁵¹ i Strohala (1913.)⁵² nisu dovoljno dobra. Na bitne razlike u čitanjima upozoravamo u bilješkama. Palatale *nj* i *lj* transkribiramo jednoslovnim znakovima *ń* i *ľ*, pa se tako oni razlikuju od neslivenih skupova *n + j* i *l + j*. U glagoljičkom izvorniku javlja se i glagoljički grafem za stari fonem *jat*, koji se u Klimantovićevu tekstu, osim za pisanje skupine *ja*, kadšto rabi i kao ambivalentni alograf za označivanje fonema *i* ili *e*. Glagoljički grafem *jat* sigurno nije početkom XVI. stoljeća označivaoneku drugu fonološku vrijednost u hrvatskome ikavsko-ekavskom tekstu, ali ne možemo posvema biti sigurni koji od dvaju refleksa (*i* / *e*) na mjestu negdašnjega glasa *jata* predstavlja taj znak (zbog mogućih odstupanja od Meyer-Jakubinskogapravila). Stoga smo na takvim mjestima u transkripciji morali iznimno prihvatiti transliteracijski znak *ě*. U uglatim zagradama, osim oznake folije rukopisa, nalaze se i rekonstruirani dijelovi riječi odnosno oni dijelovi teksta koji su (teško) nečitljivi, a u oblim zagradama razriješili smo pokraćene riječi.

⁵¹ Kukuljević Sakcinski, Ivan, Kratki ljetopisi hrvatski: A. Ljetopis Fratra Šimuna Klimentovića. *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* IV, Zagreb, 1857, 30–35.

⁵² Strohal, Rudolf, Glagolska kronika fra Šimuna Klimantovića, *Vjesnik kr. hrvatskoslavonsko-dalmatinskog zamaljskog arkiva* 4, Zagreb, 1913, 212–219.

[228b] Ovo su leta od učinjenja svita i prvoga č(lově)ka⁵³, Adama, do današnjega dne i koliko živi Adam i ini za ním⁵⁴.

Živi Adam 900 i 30 let i umri. Živi Sit, s(i)n Adamov, 900 lět⁵⁵ i 12 i umri. Živi Enos, s(i)n Sitov, let 900 i 5 i umri. Živi Kainan, s(i)n Enosov, let 900 i 10 i umri. Živi Maleil, s(i)n Kainanov, let 800 i 90 i 5 i umri. Živi Ared, s(i)n Maleilov, l(ě)t⁵⁶ 900 i 60 i 2 i umri. Živi Enoh, s(i)n Maleilov, l(ě)t⁵⁷ 100 i 60 i 5 i rodi Matusala. I živi Enoh svih l(ě)t⁵⁸ 300 i 60 i 5. Potom ga postavi B(og) v raj z(e)m(a)lski⁵⁹ s telom. [229a] I ta bi 7-mi od Adama. Živi Matusal⁶⁰, s(i)n Enohov, l(ě)t⁶¹ 100 i 80 i 7 i rodi Lameha. I⁶² živi Matusal svih l(ě)t⁶³ 900 i 90 i 9. I ta bi osmi od Adama. Živi Lameh, s(i)n Matusalov, l(ě)t⁶⁴ 100 i 80 i 8 i rodi Noja, pri kom bi potop.

I b(ě)še⁶⁵ Noje⁶⁶ težak i rodi Sima, Hama⁶⁷ i Apeta⁶⁸. I nas(a)di⁶⁹ Noj⁷⁰ trsija⁷¹ i opi se vinom i usnu⁷² i raskri se i naruga se ním Ham⁷³, a pokri ga Sim i Apet⁷⁴. I živi Noj⁷⁵ let 900 i 50 i umri. Živi Abraam⁷⁶ l(ě)t⁷⁷ 100 i 70 i 5⁷⁸ i umri. Živi Sarra, žena Abraamļa⁷⁹ l(ě)t⁸⁰ 100 i 20 i 7⁸¹ i umri.

⁵³ Graf. čka(stitlom); 1957: človika;1913: človika.

⁵⁴ Graf. i ini za ním' živi; 1857: i ini za nim. Živi;1913: ispušteno.

⁵⁵ Graf. lět'; 1857: let;1913: let.

⁵⁶ Nejasno, vjerojatno lt (ligatura s titlom); 1857: let;1913: let.

⁵⁷ Graf. lt (ligatura s titlom); 1857: let;1913: let.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Graf. zmlski (ligaturno ml); 1857: zem'lski; 1913: zemaljski.

⁶⁰ Graf. matusal'; 1857: matusalem; 1913: Matusal.

⁶¹ Isto.

⁶² Graf. i; 1857: ispušteno; 1913: i.

⁶³ Graf. lt (ligatura s titlom); 1857: let;1913: let.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Graf. bše (kratica s titlom); 1857: biše;1913: biše.

⁶⁶ Graf. noe.

⁶⁷ Graf. hama; 1857: kama; 1913: Hama.

⁶⁸ Graf. apeta; 1857: japeta; 1913: Apeta.

⁶⁹ Graf. nasdi (s titlom); 1857: naždi; 1913: nasadi.

⁷⁰ Graf. noi; 1857: noe; 1913: Noj.

⁷¹ Graf. trsiě (ligaturnotr); 1857: trišće;1913: trsija.

⁷² 1857: rastavljeno u snu.

⁷³ Graf. ham'; 1857: kam; 1913: Ham.

⁷⁴ Graf. sim' i apet'; 1857: sin iapet; 1913: Sim i Apet.

⁷⁵ Graf. noi; 1857: noe; 1913: Noj.

⁷⁶ Graf. ab'raam'; 1857: abraam;1913: Abram.

⁷⁷ Graf. lt (ligatura s titlom); 1913: let.

⁷⁸ Graf. r. (= 100) i. n. (= 70) i. d. (= 5); 1857: 100 i 90 i 5; 1913: 100 i 70 i 5.

⁷⁹ Graf. abraam'ļa (ligaturno br); 1857: abraamova; 1913: Abraamlja.

⁸⁰ Graf. lt' (ligatura s titlom); 1857: let ; 1913: let.

⁸¹ Graf. r. (= 100) i. i. (= 20) ž (= 7); 1857: 100 i 50; 1913: 100 i 20 i 7.

Sada broj⁸² od Adama leta!

Od Adama do potopa va vrime Noja 2000 i 200 i 40 i 2⁸³ leta⁸⁴. Od potopa do Abrama⁸⁵ 1000 i 40 i 2 leta, od Abrama⁸⁶ do rojenja s(i)na Božija [229b] 2000 i 4⁸⁷ l(ě)ta⁸⁸, od rojenja s(i)na B(o)žija do sada 1000 i 500 i 12⁸⁹, sada teče. Vsih lět je(st)⁹⁰ od učinjenja svita i prvoga č(lově)ka⁹¹ Adama i Eve, žene ínegove, do sada 6000-ći i 700 i 90 i 9⁹², a naprida⁹³ broj, ča teče milězima⁹⁴ k tim lětom⁹⁵.

Asada vij do⁹⁶ koliko lět⁹⁷ od Is(u)h(rst)a⁹⁸ pisaše vanj(e)listi⁹⁹ vanj(e)lija Is(u)h(rsto)va¹⁰⁰ i na koliko lět¹⁰¹ od Is(u)h(rst)a učinene¹⁰² biše regule abitňakov¹⁰³, razlikih fratrov, totu¹⁰⁴ vij. Od Is(u)h(rst)a do 30 i 9 let s(ve)ti Matij pisa e(van)j(elj)e¹⁰⁵, od Is(u)h(rst)a do 40 i 3 l(ě)ta¹⁰⁶ s(ve)ti Marko pisa e(van)j(elj)e, od Is(u)h(rst)a do 50 i 3 l(ě)ta¹⁰⁷ s(ve)ti Luka pisa e(van)j(elj)e, od Is(u)h(rst)a do 80 i 3 leta s(ve)ti Iv(a)n pisa e(van)j(elj)e. Od Is(u)h(rst)a do 200 i 20 let bil je(st)¹⁰⁸ [230a] Orien, od Is(u)h(rst)a do 200 i 20 l(ě)t¹⁰⁹ bil je(st)¹¹⁰ Kališt p(a)pa i učini da se popi ne žene. Od Is(u)h(rst)a do 300

⁸² Graf. *broi*; 1857; *broi*; 1913: *broji*.

⁸³ Graf. š. (nečitljivo) i. s. (= 200) i. k. (= 40) i. b. (= 2); 1857: 1000 i 200 i 40 i 2; 1913: 2000 i 200 i 40 i 2.

⁸⁴ Graf. *leta*; 1857: *leta*; 1913: ispušteno.

⁸⁵ Graf. *ab'rama*; 1857: *abraama*; 1913: *Abrama*.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ š. (nečitljivo) i. g. (=4); 1857: 1000 i 4; 1913: 2000 i 4.

⁸⁸ Graf. *lta* (ligaturnoltstitlom); 1857: *leta*; 1913: *leta*.

⁸⁹ Graf. č. (= 1000) i. f. (500) i. bī. (= 12); 1857: 1512; 1913: 1000 i 500 i 12.

⁹⁰ Graf. *e* (s titlom); 1913: *je*.

⁹¹ Graf. čka (s titlom); 1957: človika; 1913: človika.

⁹² Graf. *e*. (6) čí. (dočetak) č. (1000) ō. (= 700) i. p. (= 90) i. z. (= 9); 1857: 6000 i 700 i 90 i 9; 1913: 6000-ći i 700 i 90 i 9.

⁹³ Graf. *naprida* (ligaturno *pr*); 1857: *naprid e*; 1913: *naprida*.

⁹⁴ Graf. *milězima*; 1857: *milezima*; 1913: *milězima*.

⁹⁵ Graf. *lětom*; 1857: *letom*; 1913: *letom*.

⁹⁶ Graf. *do*; 1857; *do*; 1913: ispušteno.

⁹⁷ Graf. *lět'*; 1857: *let*; 1913: *lêt*.

⁹⁸ Graf. *isha*(stitlom); 1857: *isusha*; 1913: *Isuhrista*. Tako i dalje, što ne popisujemo.

⁹⁹ Graf. *vanjli'sti* (ligaturno *jl*); 1857: *vanjelišti*; 1913: *vanjelisti*.

¹⁰⁰ Graf. *ishva* (ligaturno *hv*); 1857: *isushovo*; 1913: *Isuhristova*.

¹⁰¹ Graf. *lět'*; 1857: *let*; 1913: *lêt*.

¹⁰² Graf. *učinene*; 1857: *učinene*; 1913: *učinjenje*.

¹⁰³ Graf. *abit'nakov*; 1857: *obit'nakov*; 1913: *abitnjakov*.

¹⁰⁴ Graf. *totu*; 1857: *i totu*; 1913: *totu*.

¹⁰⁵ Graf. *eje*; 1857: *evanjelje*; 1913: *evanjelje*. Tako nadalje i na drugim mjestima, što ne popisujemo,

¹⁰⁶ Graf. *lta* (ligaturno *lt* s titlom); 1857: *leta*; 1913: *leta*.

¹⁰⁷ Isto.

¹⁰⁸ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹⁰⁹ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857; *let*; 1913: *let*.

¹¹⁰ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

i 9 let Kostantin¹¹¹ c(a)r kruni Salvestra¹¹² p(a)pu v Rimi, od Is(u)h(rs)ta do 300 i 40 i 3 l(ě)ta¹¹³ bil je(st)¹¹⁴ s(ve)ti Iv(a)n Zlatoustac¹¹⁵, od Is(u)h(rst)a do 300 i 70 i 1-no¹¹⁶ l(ě)to¹¹⁷ bil jest s(ve)ti Martin biskup¹¹⁸, od Is(u)h(rst)a do 300 i 80 l(ě)t¹¹⁹ bil je(st)¹²⁰ s(ve)ti Jerolim i s(ve)ti Ambrozij i s(ve)ti Avgustin¹²¹, od Is(u)h(rst)a do 500 i 90¹²² l(ě)t¹²³ bil je(st)¹²⁴ s(ve)ti Grgur p(a)pa, od Is(u)h(rst)a do 600 i 8 let dopusti Foka, c(a)r rimski, Bonifaciju da bi uzvišena rimska crkva nada vse crkve. I tada posveti Panteon v čast i v ime s(ve)te M(a)rije i zove se s(ve)ta M(a)rija Rotunda¹²⁵. I tada bil je(st)¹²⁶ častni Beda prozbiter. Od Is(u)h(rst)a do 700 i 80 l(ě)t¹²⁷ prneseno¹²⁸ bi učeni-je z Rima do Pariža. Od Is(u)h(rst)a [230b] do 1000 i 12 l(ě)t¹²⁹ početa i potvrjena¹³⁰ bi regula s(ve)toga Benedikta op(a)ta, od Is(u)h(rst)a do 1000 i 90 i 2 l(ě)ta¹³¹ početa bi regula certuzov, od Is(u)h(rst)a do 1000 i 90 i 3 l(ě)ta¹³² bil je(st)¹³³ Brnard opat, od Is(u)h(rst)a do 1000 i 90 i 8 l(ě)t¹³⁴ početa bi regula ciristjenska, od Is(u)h(rst)a do 1000 i 90 i 9 l(ě)t¹³⁵ početa¹³⁶ bi regula temonstranska¹³⁷. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 100 i 10 l(ě)t¹³⁸ Onorij papa potvrdi regulu s(ve)toga Benedikta op(a)ta. Od Is(u)h(rst)a do

¹¹¹ Graf. *koš'tan'tin'*; 1857: *koštantin*; 1913: *Konstantin*.

¹¹² Graf. *salves'tra* (ligaturno *lv i tr*); 1857: *salvistra*; 1913: *Salvestra*.

¹¹³ Graf. *lta* (ligaturno *lt s titlom*); 1857: *leta*; 1913: *leta*.

¹¹⁴ Graf. *e* (stitlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹¹⁵ Graf. *z'latous'tac'*; 1857: *zlatouštac*; 1913: *Zlatoustac*.

¹¹⁶ Graf. *t.* (= 300) *i. n.* (= 70) *i. a.* (= 1) *no* (dočetak, čitaj: *jedno*); 1857: 300 i jedno; 1913: 300 i 70 i 1-vo.

¹¹⁷ Graf. *lto* (ligaturno *ltstitlom*); 1857: *lito*; 1913: *leto*.

¹¹⁸ Graf. *bis'kup'*; 1857: *biškup*; 1813: *biskup*.

¹¹⁹ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹²⁰ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹²¹ Graf. *av'guš'tin'*; 1857: *avguštin*; 1913: *Avgustin*.

¹²² Graf. *f.* (= 500) *i. p.* (= 90); 1857: 800 i 90; 1913: 500 i 90.

¹²³ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹²⁴ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹²⁵ Graf. *rētunda*; 1857: *rotunda*; 1913: *Rotunda*.

¹²⁶ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹²⁷ Graf. *lt'* (ligaturastitlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹²⁸ Graf. *pr'neseno* (ligaturno *pr*); 1857: *pr'neseno*; 1913: *preneseno*.

¹²⁹ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹³⁰ Graf. *pot'vrena*; 1857: *potv'rena*; 1913: *potvrjena*.

¹³¹ Graf. *lta* (ligatura); 1857: *leta*; 1913: *leta*.

¹³² Isto.

¹³³ Graf. *e* (s titlom); 1857: *e*; 1913: *je*.

¹³⁴ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ Graf. *početa*; 1913: *počela*.

¹³⁷ Graf. *t(v?)emonštranska*; 1857: *premostranska*; 1913: *premonstranska*. Nejasno.

¹³⁸ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

1000 i 100 i 20 i 5 l(ě)t¹³⁹ početa bi regula templarionov. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 100 i 50 i 1-no¹⁴⁰ l(ě)to¹⁴¹ Gracijanus¹⁴² i Petar Lombard¹⁴³ počesta i učinista dekret. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 100 i 90 l(ě)t¹⁴⁴ početa bi regula S(ve)te Trojice. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 200 l(ě)t¹⁴⁵ potvrjena¹⁴⁶ bi regula s(ve)toga Avgu[231a]stina¹⁴⁷. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 200 i 17 l(ě)t¹⁴⁸ Onorij p(a)pa potvrdi regulu s(ve)toga Frančiska¹⁴⁹. I tada biše i s(ve)ti Duminig živ i vele se lipo ljublahota sa s(ve)tim Frančiskom¹⁵⁰. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 200 i 20 l(ě)t¹⁵¹ početa bi regula karmelinov. Od Is(u)h(rst)a do 1000 i 200 i 50 i 3 leta početa bi regula križňakov belih s¹⁵² črljenimi križi od pokore s(ve)tih mučenikov. Ti že, G(ospod)i, p(o)m(i)luj n(a)s. B(og)u hv(a)la!

Ovo sada pišu vrimenta mimošastna od Carigr(a)da i od Bosne i od inih stran i gospod i smrti i nevoļ. Totu čti!

1351. Tada pride Anna, carica turska, v Bosnu.

1353. Tada umri Stipan ban.

1373. Tada [231b] gore¹⁵³ gorahu po Bosni.

1390. Tada Miloš Kobilić i knez Lazar ubiše cara turskoga.

1393. Tada umri Tvrdko, prvi kralj bosanski.

1396. Tada umri Dabiša, drugi kralj bosanski, ubiše ga Bošnjane.

1405.¹⁵⁴ Tada izagnaše Bošnjane Ostoju, kralja iz Bosne.

1409. Cesar Žigmunt¹⁵⁵ pride v Bosnu.

1416.¹⁵⁶ Tada pobiše Turci Ugar v Bosni.

1416. Tada umri Hrvoje herceg.

¹³⁹ Isto. .

¹⁴⁰ Graf. *no* (dočetak); 1913: *vo*.

¹⁴¹ Graf. *lto* (ligatura s titlom); 1857: *leto*; 1913: *leto*.

¹⁴² Graf. *g'raciēnus*; 1857: *gracienus*; 1913: *Gracijanus*.

¹⁴³ Graf. *lum'bar'd*; 1857: *lumbardi*; 1913: *Lumbard*.

¹⁴⁴ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *ispušteno*; 1913: *i...*

¹⁴⁵ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹⁴⁶ Graf. *potv'rena*; 1857: *potv'rena*; 1913: *potvrjena*.

¹⁴⁷ Graf. *avgus'tina*; 1857: *avguš'tina*; 1913: *Avgustina*.

¹⁴⁸ Graf. *lt'* (ligatura); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹⁴⁹ Graf. *frančiska* (stitlom); 1857: *franciška*; 1913: *Frančiska*.

¹⁵⁰ Graf. *f'rančis'kom*; 1857: *franciškom*; 1913: *Frančiskom*.

¹⁵¹ Graf. *lt'* (ligatura s titlom); 1857: *let*; 1913: *let*.

¹⁵² Graf. *s'*; 1857: *s*; 1913: *i s*.

¹⁵³ Graf. *gorē*; manje je vjerojatno također moguće čitanje *gorja*.

¹⁵⁴ Graf. č. (= 1000) *u*. (= 400) *d*. (= 5); 1857: 1305; 1913: 1405.

¹⁵⁵ Graf. *žigmun't*; 1857: *žigmunt*; 1913: *Žigmund*.

¹⁵⁶ Graf. č. (= 1000) *u*. (= 400) *eī* (= 16); 1857: 1415; 1913: 1416.

1421. Tada ubiše Bošnjane P(e)tra Nadrču.

1433. Tada izagnaše Bošnjane Tvrdka kr(a)ļa iz Bosne. I ta biše drugi Tvrdko.

1434. Tada ubiše Bošnjane toga istoga Tvrdka, drugoga kraļa bosanskoga.

1448. Tada pobiše Srbļi Tomaša, kraļa bo[232a]sanskoga.

Carigrad

1453. na 12. ijuna. Tada vze Mahomet, car turski, Carigrad.

Kraļ Tomaš

1460. na 10. ijuna. Tada ubiše Tomaša, kraļa bosanskoga. Ubi ga Radivoj, brat negov, i s(i)n negov Stipan Kotrmanović.

Bosna

1462. na 15. ijuna. Tada Mahomet¹⁵⁷, car turski, vze Bosnu.

1463. Tada Mahomet, car turski, vze Stipana i Žigmunta, s(i)ni Tomaša, kraļa bosanskoga.

Misecaijuna 1464. Tada Pij p(a)pa hotiše pojti na Turke s krucijatom s počtovanim dužem¹⁵⁸ bnetačkim. I tada umri v Jakini na 6. ijuna.

Negropunat¹⁵⁹

1470. na 13. ijulēja¹⁶⁰. Tada vze Mahomet, car turski, Negr[232b]opunt¹⁶¹.

Groši i osmaci

1471. Tada gospoda bnetačka bandižaše¹⁶² groši ki tecihu po 4 soldini¹⁶³. I osmaci bandižaše¹⁶⁴ na 15. ijulēja i učiniše novu munitu¹⁶⁵ lib(e)rovci truni¹⁶⁶ i desetaci marceli i markušinovi¹⁶⁷ i beči srebrni i petaci.

1471. Tada umri Paval p(a)pa v Jakini na 6.¹⁶⁸ avgusta¹⁶⁹.

1471. Tada učiniše gospoda bnetačka duža Truna na 20. novembra.

¹⁵⁷ Graf. *mahomet*’; 1857: *mahomet*; 1913: *Mahamet*.

¹⁵⁸ Graf. *dužem*’; 1857: *dužem*; 1913: *duždem*.

¹⁵⁹ Graf. *neg’ropunat*’; 1857: *Negropunat*; 1913: *Negroponat*.

¹⁶⁰ Graf. *ijulě* (ligaturno *jul*); 1857: *ijuna*; 1913: *ijuleja*.

¹⁶¹ Graf. *neg’ropun’t*’; 1857: *negropunat*; 1913: *Negropont*.

¹⁶² Graf. *bandižaše*; 1857: *bandižaše*; 1913: *bardižaše*. Glagol *bandižati* (metaforički od *prognati*, *izgnati*).

¹⁶³ Graf. *nečitljiva* (jasno se vidi samo ...*dini*); 1857: *sodini*; 1913: *soldini*.

¹⁶⁴ Graf. *bandižaše*; 1857: *bandižaše*; 1913: *bardižaše*.

¹⁶⁵ Graf. *muni...* (nečitljivo); 1857: *munitu*; 1913: *munidu*.

¹⁶⁶ Graf. *lib’rovcitruni* (ligaturno *tr*); 1857: *librov citruni*; 1913: *librovci citruni*.

¹⁶⁷ 1957. rastavljeno *marku šinovi*.

¹⁶⁸ Graf. *e*. (= 6); 1857: 3; 1913: 6.

¹⁶⁹ Graf. *avguš’ta*; 1857: *avgušta*; 1913: *avgusta*.

1473. Tada Mahomet, car turski, učini boj s Žunkasanom.

1477. Tada umri duka od Brgone na 25. novembra.

1477. Tada umri duka od Milana na 26. dektebra¹⁷⁰.

1478. Tada bi star pšenice po 9 libar i 12 soldini na 15. dektebra.¹⁷¹

1478. Tada zgibe golija paž[233a]ka i fusta¹⁷² hvarska na 15. ijuna.

Skadar

1479. Tada vze Mahomet, car turski, Skadar. Daše mu ga gospoda bnetačka za učiniti š nīm mir na 3. aprila.

1479. Tada pride bašadur turski v Zadar na Vazam na 11. aprila.

1480. Tada pride armata turska v Puļu¹⁷³ i vze Otrant na 28. ijuna.

1474. Tada pride s Puļe kraljica ugarska v Zadar, žena kralja Matijaša, na 8. oktobra.

Smrt cara Mahometa

1481. Tada umri Mahomet, car turski, ki učini vele zla na ovom svitu: vze Carigrad i Bosnu i vsu Rabaniju i Despotiju i Negropunt¹⁷⁴ i Skadar i Hrvate rasčini i vele zla i raspa po mnozih [233b] provincijah i pročaja.

Smrt Vuka Despota

1485. Tada umri Vuk Despot.

Kraljica ciparska

1489. na 20 i 9.¹⁷⁵ maja. Tada pride v Zadar s Cipra¹⁷⁶ gospoja Katarina, kraljica ciparska, djaka¹⁷⁷ Kornera.

Smrt kralja Matijaša

1490. Tada umri Matijaš, dobri kralj ugarski, na 7. aprila.

1493. Tada umri knez Karal krbavski, na 8. ijuleja.

1493. Tada umri Referando¹⁷⁸, kralj pułski, na 15. pervara i bi učiñen kralj, s(i)n ñegov Refunso.

¹⁷⁰ Graf. *dek'teb'ra* (ligaturno *br*); 1857: *dektembra*; 1913: *dektebra*.

¹⁷¹ Čitava prva bilješka za 1478. godinu ispuštena 1857.

¹⁷² Graf. *fus'ta*; 1857: *fušta*; 1913: *fusta*.

¹⁷³ Graf. *pulju*; 1857: *puliju*; 1913: *Pulju*.

¹⁷⁴ Graf. *neg'ropu'nt'*; 1857: *negropunt*; 1913: *Negropont*.

¹⁷⁵ Graf. *i.* (= 20) *i. z.* (9); 1857: 29; 1913: 20 i 9.

¹⁷⁶ Graf. *s' cipra* (ligaturno *pr*); 1857: *cipra*; 1913: *lipa*.

¹⁷⁷ Graf. *džeka*; 1857: *devojka*; 1913: *djaka*.

¹⁷⁸ 1857. rastavljeno: *re ferando*.

1494. Tada pride jedna velika i čudna furtuna od Talijske i po vsoj Dalmaciji i dalje. I učini veliku škodu¹⁷⁹ v maslinah i v jinom i v žitji¹⁸⁰ na 22. aprila.

1468. Tada prideše Turci najprvo u¹⁸¹ Hrvate i [234a] učiniše velika zla od ljudi i od blaga.

1473. Tada prideše Turci v Hrvate na Božić i staše v Hrvatih 15 d(a)n i učiniše vele¹⁸² zla.

1499. Tada pride Skender¹⁸³ baša s Turci v Hrvate na 20 i 1. ijuna i vzeše ljudi 7000-ći i živine vele i male 700¹⁸⁴, i ubiše dom Ivanka na Hrašćah¹⁸⁵ i dom Luku¹⁸⁶ na Račicah i dom Martina na Mahurcih i dom Jurija Oplanića na Praskvićih¹⁸⁷ i dom Jak(o)va na Tršćah¹⁸⁸ i dom Vida na Mirah i dom Stipana na Rogovi¹⁸⁹ pisca. B(og) im daj pokoj v(ě)čni¹⁹⁰ Am(e)n!

Karal, kralj France

1494. Tada pride Karal, kralj franački, v Milan na 5. dektebra i pride v Rim na Božić, i vze Oštiju i veće gradi v Taliji i vze Puļu i Napuļu, da vse brzo zgubi.

Smrt [234b] kralja franačkoga

1498. Tada umri Karal, kralj franački, veli četvrtak na 12. aprila. I tada bi velik glad po svitu. I to lěto¹⁹¹ g(ospodi)n Juraj Divnić, biskup ninski, krsti s(ve)toga Frančiska¹⁹² prid Rabom, na 6. maja.

Modun

1500. Tada vzeše Turci Bnetkom Modun i Lepant i Korun i Žunc¹⁹³ v Moreji¹⁹⁴, na 10 avgusta.

¹⁷⁹ Graf. škodu; 1857: škodu; 1913: škodu.

¹⁸⁰ Graf. žiti (bez oznaka za poluglas ispred i).

¹⁸¹ Graf. u; 1913: v.

¹⁸² Graf. velě; 1857: velju; 1913: velě.

¹⁸³ Graf. s'kenđer'; 1857: skendjar; 1913: Skendër.

¹⁸⁴ Vjerojatno pisarska pogreška jer je među točkama najprije štapić, pa <i> u brojnoj vrijednosti 20, pa slovo ot' u brojnoj vrijednosti 700; 1857: 1700; 1913: 700.

¹⁸⁵ Graf. h'račah; 1857: hračah; 1913: hračah.

¹⁸⁶ Graf. luku; 1857: luka; 1913: Luka.

¹⁸⁷ Graf. p'ras'kvićih' (ligaturno pr); 1857: praškvićih; 1913: Praskvićih.

¹⁸⁸ Graf. trčah' (ligaturno tr); 1857: krčah; 1913: Tršćah.

¹⁸⁹ Graf. rogovi (ligaturno go); 1913: Rogvi.

¹⁹⁰ Graf. včni (stitlom); 1857: vični; 1913: večni.

¹⁹¹ Graf. lěto; 1857: ljetu; 1913: lěto.

¹⁹² Graf. frančis'ka (stitlom); 1857: franciška; 1913: Frančiska.

¹⁹³ Riječ je strateški važnim mletačkim posjedima (utvrđama) u Moreji (Peloponezu) kojese Mlečani izgradili u 15. stoljeću (1499–1503). Osim Lepanta, Modonai Koronau Kliman-tovićevoj kronici navodi se i Žunc, što bi odgovaralo venecijanskom nazivu Zonchio (Zoncio, Zonklon), rt između Navarinai i Moduna.

¹⁹⁴ Graf. morěi; 1857: morjei; 1913: Morëji.

Rat kneza Ivana krčkoga

1480. pervara. Tada pride Majer Blaž s vojskom na kneza Ivana Banića v Krk i pojde malo pošten van z otoka, a gospoda Bneci vzeše Krk i otok i kneza Iv(a)na. I umri nigde za gorom gladom, všenci ga ujiše zač b(ě)še¹⁹⁵ zau¹⁹⁶ g(ospodi)n i zato ga B(og) kaštiga. I zgubi svoje gospodstvo cića nepravde¹⁹⁷, ku činaše v išuli¹⁹⁸.

[235a] *Rat Talije*

1508. Tada, toga lěta¹⁹⁹, v korizmi bi krida na rat od kraļa franačkoga i od p(a)pe Julija²⁰⁰ i od cesara i od Ferariza protivu slavnoj i svitloj gospodi bnetačko[j]. I tako se govoraše da je(st)²⁰¹ vas svit bil protivu slavnoj gospodi, a s gospodom nigdor nego G(ospodi)n B(og) svojom m(i)l(o)stiju. I v toj rati pogib(o)še mnozi h(rst)jane²⁰² brez čisla i mnoga vladanija b(ě)še²⁰³ razčiñena i gradi požgani i razčiñeni, i Rika požgana i vsa Istrija razsuta. I vsu Lombardiju²⁰⁴ i gradi po ñoj vzeše gospodi i veći del Fr[i] jula ne osta im nego Pad(o)va. I tada im razbi Ferariz armatu pod Ferarom i vze im 15 galij²⁰⁵ i inih ormanih driv na 500 ali veće. **[235b]** Paki voļa B(o)žija bi i umiri se s(ve) ti o(ta)c p(a)pa Julij s našom slavnom gospodom i kraļ od Špañe i kraļ od Portugalije i učiniše ligu protivu²⁰⁶ kraļu franačkomu izagnati ga van s Talije²⁰⁷. Paki se potom da opet vsa Lumbardija i Fr[i]jul²⁰⁸ gospodi Bnetom i bi veliko veselije meju h(rst)jani²⁰⁹ po bnetačkom držanji²¹⁰. To b(u)di dovoļe, zač bi od ostaloga velikogovorenija bilo od zla, ko se je učinilo va toj rati. Hvaļen B(og) v v(ě)ki²¹¹.

¹⁹⁵ Graf. bše(stitlom); 1857: biše;1913: biše.

¹⁹⁶ Graf. zau; 1857: zao; 1913: zau.

¹⁹⁷ Graf. nepravdē (ligaturnopr); 1857: nepravdje; 1913: nepravdē.

¹⁹⁸ Graf. išuli (nečitljivo); 1857: omišli; 1913: išuli.

¹⁹⁹ Graf. lěta; 1857: ljeta; 1913: lěta.

²⁰⁰ 1857. izostavljeno: iodpapeJulija.

²⁰¹ Graf. e (s titlom); 1857: e;1913: je.

²⁰² Graf. hñene; 1857: hristjane;1913: Hristjane.

²⁰³ Graf. bše(stitlom); 1857: biše;1913: biše.

²⁰⁴ Graf. lombardiju; 1857: lumbardiu;1913: Dalmaciju.

²⁰⁵ Graf. golii; 1857: golii; 1913: galij.

²⁰⁶ Graf. protivu (ligaturno pr); 1857: protiva; 1913: protivu.

²⁰⁷ Graf. talie; 1857: italie; 1913: Talije.

²⁰⁸ Graf. frijul' (ligaturno jul); 1857: frijuli; 1913: Fr(i)jul.

²⁰⁹ Graf. hñni; 1857: hristjani;1913: Hristjani.

²¹⁰ Graf. d'ržanii; 1913: držaniji.

²¹¹ Graf. vki (s titlom); 1857: veki;1913: vėki.

Te knjižice napisah na sl(a)vu B(o)žiju i B(la)ž(e)ne Gospoje ja, fratar fra Šimun, sin Jurija Klemenovića z Lukura[na]²¹², tretoga reda za utišenije moje bratjice i dosvrših je v²¹³ Zaglavi pri s(ve)tom Mihovili²¹⁴ na 20 i 3.²¹⁵ pervara 1512.

²¹² Graf. *lukora*; 1857: *lukoran*; 1913: *Lukora(na)*.

²¹³ Graf. *v*; 1857: *na*; 1913: *v*.

²¹⁴ Graf. *mihovili*(ligaturnoili); 1857: *mihovilu*; 1913: *Mihovili*.

²¹⁵ Graf. *i.*(= 20) *i. v.* (= 3); 1857: 23; 1913: 20 i 3.

LITERATURA

- BURKE Peter, *Junaci, nitkovi i lude : narodna kultura predindustrijske Evrope*. Zagreb: Školska knjiga, 1991.
- DRAGIĆ Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet u Splitu, 2007.
- FANCEV Franjo,, „Iz Induljencija fra Šimuna Klemenovića (1511.)“, *Vjesnik kraljevskog hrvatskoslavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 13 (1911): 189-191.
- GROSS Mirjana, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996.
- LE GOFF Jacques, *Srednjovjekovni imaginarij: Eseji*. Zagreb: Antibarbarus, 1993.
- KAPETANOVIĆ Amir, „Naracija Klimantovićeve kronike“ u *Perivoj od slave: Zbornik Dunje Fališevac*, Zagreb: FF press, 2012, 155-168.
- KEKEZ Hrvoje, „Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?“, *Modruški zbornik* 3 (2009): 65-101.
- KLAIĆ Vjekoslav, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*. Zagreb: Dionička tiskara, 1882.
- KLAIĆ Vjekoslav, *Povjest Hrvata. Treća knjiga: doba Kralja Matijaša Korvina i Jage-lovića*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1904.
- KNIEWALD Dragutin, „Vjerodostojnost latinskih izvora o bosanskim krstjanima“, *Rad JAZU* 270 (1949): 115-276.
- LUTTRELL Anthony, „The Latin East“ u *The New Cambridge Medieval History* sv. 7. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 796-811.
- MARTINES Lauro, *April Blood. Florence and the Plot Against the Medici*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- MILETIĆ Maja, I „Krstjani“ *Bosnia alla luce dei loro monumenti di pietra*. Rim: Pont. institutum orientalium studiorum, 1957.
- RAUKAR Tomislav, *Hrvatsko srednjovjekovlje. Prostor, ljudi, ideje*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.
- RUNJE Petar, „Redenja u Zadru početkom 16. stoljeća“, *Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru* 51 (2008): 109-119.
- SRDOČ-KONESTRA Ines i LAJŠIĆ Saša, „Fra Šimun Klimantović (...) Ni pisac ni pod piscem pisac“, *Fluminensia* 20 (2008): 79-95.

- STROHAL Rudolf, „Glagolska kronika fra Šimuna Klimantovića“, *Vjesnik kraljevskog hrvatskoslavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* 13 (1911): 212-219.
- ŠANJEK Franjo, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (VII. – XX. st.)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991.
- ŠIDAK Jaroslav, „Problem „bosanske crkve“ u našoj historiografiji od Petranovića do Glušca“, *Rad JAZU* 259 (1937): 37-182.
- ŠIDAK Jaroslav, „Današnje stanje pitanja „crkve bosanske“ u historijskoj nauci“, *Historijski zbornik* 7 (1954): 129-142
- ŠIDAK Jaroslav, „Problem bogumilstva u Bosni“, *Zgodovinski časopis* 9 (1955)
- ŠIŠIĆ Ferdo, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskoga naroda 600. – 1526*. Split: Marjan tisak, 2004.
- ŠTEFANIĆ Vjekoslav i suradnici, „Hrvatska književnost srednjega vijeka“ u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti I*, Zagreb: Zora – Matica hrvatska, 1969.
- TRUHELKA Ćiro, *Bosanska narodna patarenska crkva*. Sarajevo: PBH, 1942;
- The Oxford Dictionary of Byzantium*, sv. 1., Oxford: Oxford University Press, 1991.

Creating the Historical Image of the World in the Chronicle of Šimun Klimantović

Branimir Brgles

Institute of Croatian language and Linguistics

Republike Austrije 16

10000 Zagreb

Croatia

E-mail: bbrgles@ihjj.hr

Amir Kapetanović

Institute of Croatian language and Linguistics

Republike Austrije 16

10000 Zagreb

Croatia

E-mail: akapetan@gmail.com

Summary

Šimun Klimantović, a Franciscan tertiary, has largely been known in the Croatian history as the author of three Glagolitic collections. He lived in the second half of the 15th and the beginning of the 16th century, in times of great historical discontinuities. His chronicle belongs to the genre of historical prose in the vernacular and is written in a style close to that of other Franciscan chroniclers. Notes written by Klimantović and the events he chose to include in the chronicle offer an insight into his inner world and may serve as a general guidebook for medieval and early modern imagery. His narrative also contains some traces of “collective memory” and “*ars memoriae*”.

What were his reasons for choosing to depict some historical events and omit others? What is the meaning hidden behind the poetic imagery of some of the events outlined in his chronicle? These are the questions that the present study seeks to answer.

The chronicle of Šimun Klimantović does not offer any new information on important historical events, nor can it be included among the stylish pinnacles of the Croatian literature written in the 15th and 16th centuries. However, it opens up a window into Klimantović’s intellectual and symbolical world, the world of a learned Franciscan in times of political instabilities and at the turn of two historical epochs.

The historical events described in the chronicle have been analyzed and classified according to their themes. The most common subject in Klimantović's chronicle is Bosnian history. This is understandable as he was intensely involved (as the Franciscans in general) in the religious politics that the Croatian-Hungarian Kingdom and the Pope pursued in Bosnia during the 15th and 16th centuries.

Finally, at the end of our article, we have included a transcription of the chronicle, since we consider the previous transcriptions by Kukuljević and Strohal as unsatisfactory.

Keywords: Franciscan chronicle, Franciscan tertiary, the Middle Ages, early modern period, Šimun Klimantović